SENATORI BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI ÎNTREGITE. ION NISTOR (LEGISLATURA 1920–1922) (I)

RODICA JUGRIN

Bukowiner Senatoren im Parlament Grossumänniens. Ion Nistor (Legislatur 1920–1922) (I)

(*Zusammenfassung*)[*]

Die parlamentarischen Vorstöße (bzw. die Anfragen, Kundgebungen, Erklärungen) des Senators Ion Nistor bezogen sich in der Legislaturperiode 1920–922 auf Vereinheitlichungs- und Verwaltungsangelegenheiten Bukowinas nach deren Anschluss an dem Rumänischen Königreich. Die Themen seiner Ansprachen waren das Unterrichtswesen, die öffentlichen Beamten, die Landesverkehrswege, die Verwaltung des Kirchenfonds, die Versorgung der Bevölkerung. Ion Nistor wirkte auch bei der Einbringung und Besprechung mancher Gesetzentwürfe mit und stellte Anfragen zur Ratifizierung der mit Deutschland, Österreich, Bulgarien und Ungarn geschlossenen Friedensverträge. Sämtliche Debatten, an denen Ion Nistor teilnahm, waren für ihn gute Gelegenheiten seine politischen Anschauungen bekanntzugeben, die Probleme, welche die Bukowina in den ersten drei Jahren nach der Vereinigung zu bewältigen hatte, ins Gespräch zu bringen und Lösungen für den Ablauf des Vereinheitlichungsprozesses durchzusetzen.

Im ersten Teil der vorliegenden Dokumentation, wird die in der Senatssitzung vom 28. Juni 1920 vorgetragene Anfrage Ion Nistors, anlässlich der Diskussion der Antwort auf die Thronrede, dargestellt. Die Ansprache enthält Angaben zum Verlauf der Wahlen in der Bukowina, zur Vereinheitlichung der Verwaltung und zur „Kulturpolitik in den neu erschlossenen Gebieten“. Der zweite Teil der Dokumentation enthält die Anfrage Ion Nistors, die in der Senatssitzung vom 9. Juli 1920 vorgetragen wurde, als Erwiderung zur Kundmachung des Senators George Grigorovici in der Senatsitzung vom 2. Juli 1920. Die Anfrage ist relevant für die Veranschaulichung der zwischen den bukowinischen Parlamentariern bestehenden Auseinandersetzungen betreffend die Vereinheitlichung und die Verwaltung der Provinz.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Bukowina, parlamentarische Wahlen, Ion Nistor, parlamentarische Tätigkeit.

[*] Traducere: Carol-Alexandru Mohr.

Analele Bucovinei, **XXV**, *2* (51), p. 573–606, Rădăuți – Bucureşti, 2018

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

Ion Nistor (1876–1962), autor a peste 300 de lucrări, studii şi articole pe teme istorice[1], a urmat şcoala primară în satul natal (Bivolărie, comuna Vicovu de Sus, districtul Rădăuţi) şi apoi la Rădăuţi. În perioada 1889–1897, a frecventat cursurile Gimnaziului Superior de Stat din Rădăuţi, iar în anul 1897 a început studiile universitare la Cernăuţi, urmând Facultatea de Filosofie. După absolvirea facultăţii, a fost numit profesor de istorie şi geografie la Liceul din Suceava, iar din anul 1905 a ocupat aceeaşi catedră la Liceul Real din Cernăuţi. După obţinerea doctoratului în istorie, cu teza *Pretenţiile moldoveneşti asupra Pocuţiei* (1909), a fost profesor la Universitatea din Cernăuţi, din anul 1912, la catedra nou înfiinţată de Istorie a Europei sud-estice, cu accent deosebit pe reconsiderarea istoriei româneşti. Concomitent cu activitatea didactică, Ion Nistor a coordonat editarea revistei „Junimea literară" (apărută în perioadele 1904–1914 şi 1925–1939) şi a publicat importante lucrări despre istoria Bucovinei.

În anul 1914, a fost ales membru corespondent al Academiei Române; din anul 1915 a fost membru titular, iar în perioada 1929–1932 a fost preşedintele Secţiunii Istorice a Academiei Române. A fost îndepărtat din Academia Română în anul 1948 şi repus în drepturi, ca membru titular, în anul 1990.

După izbucnirea Primului Război Mondial, Ion Nistor s-a refugiat, împreună cu familia, în Vechiul Regat şi, apoi, în Basarabia, contribuind la organizarea refugiaţilor bucovineni şi militând pentru revenirea Bucovinei la România. La 7 ianuarie 1917 a semnat declaraţia de război contra Monarhiei Habsburgice în numele Comitetului Naţional al românilor emigraţi din Austro-Ungaria, motiv pentru care este condamnat în contumacie de către autorităţile imperiale sub acuzaţia de înaltă trădare. Sosit la Chişinău la începutul anului 1918, a participat, ca invitat, la şedinţa Sfatului Ţării din 27 martie 1918, când s-a votat unirea Basarabiei cu Regatul României. În această perioadă, Ion Nistor a desfăşurat şi o bogată activitate de cercetare (a lucrat la Biblioteca Academiei Române, iar la Chişinău a cercetat în arhivele centrale basarabene) şi didactică (la Odessa a predat lecţii de istorie, la cererea studenţilor români basarabeni; la Chişinău a depus eforturi pentru înfiinţarea unei universităţi populare, unde a predat lecţii de istorie). Prin decizie ministerială, a fost delegat profesor de istorie la Seminarul Normal Superior din Iaşi şi a fost numit profesor suplinitor la catedra vacantă de istoria românilor din cadrul Universităţii din Iaşi. Nistor n-a mai ocupat aceste posturi, deoarece în noiembrie 1918 s-a reîntors la Cernăuţi şi a participat la Congresul general din 15/28 noiembrie 1918, când s-a votat unirea necondiţionată a Bucovinei cu România.

În perioada interbelică, Ion Nistor a fost implicat activ în viaţa politică şi culturală a provinciei, contribuind la încadrarea Bucovinei în structurile statului român. A fost preşedintele Partidul Democrat al Unirii (înfiinţat la 15 septembrie 1919, acesta a fuzionat, în anul 1923, cu Partidul Naţional Liberal), prima formaţiune politică apărută după anul 1918 în Bucovina. În primul Parlament al României întregite a fost ales, alături de George Tofan şi Vasile Bodnărescu, deputat al judeţului

[1] Pentru lista lucrărilor, vezi *Ion Nistor (1876–1962)*, volum îngrijit de Al. Zub la împlinirea a trei decenii de la moartea istoricului şi omului de stat, cu un tabel cronologic, bibliografie şi indice de Mihai-Ştefan Ceauşu, Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", 1993, p. 20–33.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

Rădăuți. A făcut parte, în calitate de ministru secretar de stat, din guvernele: Ion I. C. Brătianu (12 decembrie 1918 – 27 septembrie 1919); Arthur Văitoianu (27 septembrie – 30 noiembrie 1919); Al. Vaida Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920); Alexandru Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921; din acest guvern Nistor a demisionat, funcția de ministru secretar de stat fiind preluată, la 2 mai 1920, de Ioan V. Stârcea); Ion I. C. Brătianu (19 ianuarie 1922 – 30 martie 1926); Ion G. Duca (14 noiembrie 1933 – 29 decembrie 1933); Gheorghe Tătărescu (3 ianuarie 1934 – 17 noiembrie 1937; în acest guvern, Nistor a deținut funcția până la 27 iulie 1934). De asemenea, Ion Nistor a fost ministrul Lucrărilor Publice în guvernele conduse de: Ion I. C. Brătianu (21 iunie 1927 – 23 noiembrie 1927) şi Vintilă I. C. Brătianu (24 noiembrie 1927 – 10 noiembrie 1928); ministru al Muncii în guvernele conduse de Gheorghe Tătărescu (3 ianuarie 1934 – 17 noiembrie 1937; 17 noiembrie 1937 – 28 decembrie 1937) şi ministru al Cultelor şi Artelor în guvernul condus de Gheorghe Tătărescu (24 noiembrie 1939 – 10 mai 1940)[2]. A fost ales senator, din partea Universității din Cernăuți, în legislaturile 1920–1922 şi 1926–1927, iar din anul 1928, îndeplinind condițiile, a fost senator de drept.

După anul 1918, Ion Nistor şi-a continuat activitatea la Universitatea din Cernăuți, al cărei prim rector a fost după organizarea acesteia pe baze românești; a înființat, la Cernăuți, Institutul de Istorie şi Limbă şi a condus publicațiile „Junimea literară", „Codrul Cosminului", „Glasul Bucovinei" ş.a. Între anii 1940 şi 1941, a fost profesor la Facultatea de Istorie a Universității din București, iar în perioada 1945–1948 a fost directorul Bibliotecii Academiei Române. A fost arestat şi trimis în Penitenciarul Sighet, fără a fi judecat şi condamnat (1950–1955). Este autorul unor *Amintiri din închisoare*, publicate postum, în anii 2001 şi 2003[3].

La alegerile parlamentare din anul 1920[4], Ion Nistor a candidat din partea

[2] Pentru lista guvernelor României din perioada interbelică, vezi: Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, București, Editura Didactică şi Pedagogică, 1995, p. 687–721.

[3] Pentru detalii privind viața şi activitatea lui Ion Nistor, vezi: Stelian Neagoe, *Ion Nistor, cel mai de seamă istoric şi om politic al Bucovinei*, în Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediție şi studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991, p. V–XXII; *Ion Nistor (1876–1962)*, volum îngrijit de Al. Zub la împlinirea a trei decenii de la moartea istoricului şi omului de stat, cu un tabel cronologic, bibliografie şi indice de Mihai-Ştefan Ceauşu, Iaşi, Editura Universității „Al. I. Cuza", 1993; Doina Alexa, *Ion Nistor – dimensiunile personalității politice şi culturale*, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina – Basarabia, 2000; Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866/2003. Dicționar*, ediția a III-a, revăzută şi adăugită, București, Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, 2003, p. 591–592.

[4] La alegeri au participat Partidul Democrat al Unirii, Partidul Social-Democrat din Bucovina, candidați ai naționalităților minoritare şi candidați independenți, populația provinciei fiind reprezentată de 16 deputați şi 10 senatori, dintre care unul de drept (mitropolitul Bucovinei) şi nouă aleşi (opt prin vot universal şi unul din partea Universității din Cernăuți). În fața Parlamentului şi a noului guvern Alexandru Averescu, o coaliție între Partidul Poporului şi Partidul Democrat, se ridicau probleme de mare importanță. Acum au fost adoptate decretele-lege privitoare la reforma agrară (1921), tratatele de pace semnate cu Austria, Germania şi Ungaria (29 iulie – 14 august 1920), au fost realizate reforma financiară şi unificarea monetară, a fost votată Legea privind sindicatele profesionale. În plan extern, s-a constituit Mica Înțelegere (1920–1921), organizație politică defensivă, din care făceau parte Republica Cehoslovacă, Regatul Sârbo-Croato-Sloven şi România şi a fost semnată Convenția de alianță defensivă cu Polonia (3 martie 1921).

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

Universității din Cernăuți, alături de Vasile Gheorghiu. Biroul Electoral Central l-a proclamat ales senator pe Ion Nistor, care a obținut 12 voturi (numărul votanților a fost de 21). Secțiunea de verificare a Senatului a considerat ca neîntemeiată contestația care s-a prezentat pe marginea acestei alegeri (în interpelarea prezentată în şedința Senatului din 28 iunie 1920, Ion Nistor a acuzat ingerințele reprezentatului guvernului, Dorimedont Popovici, în acțiunile de desfăşurare a alegerilor pentru desemnarea reprezentantului Universității din Cernăuți în Parlament) şi a validat candidatura lui Ion Nistor[5].

În această legislatură parlamentară, senatorii bucovineni au participat la dezbaterea unor proiecte de lege, au inițiat proiecte de lege, au susținut comunicări pe teme legate de unificarea şi administrarea Bucovinei, au prezentat declarații politice şi comunicări referitoare la activitatea guvernului şi la răspunsul Senatului la Mesajul Tronului, context în care au avut loc dispute de idei pe teme legate de modalitățile de unificare şi administrare a provinciei.

Tematica intervențiilor (interpelări, comunicări, declarații, întrebări[6]) senatorului Ion Nistor se referă la: proiectul de răspuns al Senatului la Mesajul Tronului (şedințele Senatului din 28 iunie 1920 şi 15 decembrie 1920); desfăşurarea alegerilor în Bucovina (şedința Senatului din 28 iunie 1920); răspunsuri adresate senatorilor: George Grigorovici[7] (şedința Senatului din 9 iulie 1920), Ipolit Tarnavschi[8] (şedința Senatului din 21 august 1920), Erast Tarangul[9] (şedința Senatului din 23 decembrie 1920) şi Constantin Cosmiuc[10]

[5] Dezbaterile Constituantei – Senatul, „Monitorul Oficial" (în continuare se va cita D.S., M.O.), nr. 6, 3 iulie 1920, p. 50–57; D.S., M.O., nr. 2, 26 iunie 1920, p. 9, 10, 15–16. Ion Nistor a candidat şi pentru Adunarea Deputaților, în circumscripția Vicovu de Sus, județul Rădăuți, însă majoritatea absolută a voturilor valabile a fost întrunită de celălalt candidat, Aurel Țurcan (Partidul Poporului). Dezbaterile Adunării Deputaților, „Monitorul Oficial" (în continuare se va cita D.A.D., M.O.), nr. 7, 30 iunie 1920, p. 92–93. Pentru activitatea lui Ion Nistor în legislaturile următoare, vezi: Mihai Iacobescu, *Ion Nistor (1876–1962). Aspecte ale activității de senator*, în „Analele Bucovinei", Rădăuți – Bucureşti, anul XXI, nr. 2 (43), [iulie – decembrie] 2014, p. 434–454.

[6] Intervențiile parlamentare ale senatorului Ion Nistor sunt tipărite în vol. *Bucovineni în Parlamentul României întregite*, vol. II.2, *Senatul, legislatura 1920–1922*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note şi comentarii de Rodica Iațencu şi Marian Olaru, indice de nume de Rodica Iațencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2018, p. 168–358.

[7] George Grigorovici face referiri (şedința Senatului din 2 iulie 1920) la interpelarea lui A. C. Cuza privitoare la doctrina socialistă şi prezintă câteva considerații despre proiectul de răspuns al Senatului la Mesajul Tronului. D.S., M.O., nr. 10, 9 iulie 1920, p. 97–109.

[8] În şedința Senatului din 20 august 1920, Ipolit Tranvaschi a prezentat o declarație de susținere a lui Iancu Flondor, în condițiile în care Ion Nistor „a ridicat atacuri defăimătoare [...] în contra d-lui Iancu Flondor [...] şi să-l arate [...] în lumina unui exploatator interesat al țărănimii. Respingem cu indignare insinuarea aceasta inexactă, izvorâtă din patimi personale". D.S., M.O., nr. 36, 28 august 1920, p. 679.

[9] Erast Tarangul formulează un răspuns la comunicarea lui Ion Nistor din 15 decembrie 1920, privitoare la Mesajul Regal, în care se aduceau acuzații la adresa guvernului. D.S., M.O., nr. 13, 31 decembrie 1920, p. 126.

[10] Constantin Cosmiuc, în comunicarea referitoare la problema cooperativelor din Bucovina (şedința Senatului din 23 februarie 1921), a susținut că Ion Nistor, ca ministru delegat al Bucovinei, a protejat „societăți de speculă şi exploatare, ca bunăoară Societatea «Cosminul», al cărei consiliu l-a compus din parlamentari ai grupului [Partidului] Democrat al Unirii şi alte întreprinderi ale căror gestiuni au ajuns să fie puse sub urmărire penală". D.S., M.O., nr. 31, 2 martie 1921, p. 446–447.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

(şedinţa Senatului din 24 februarie 1921); unificarea învăţământului (şedinţa Senatului din 20 iulie 1920) şi instituţiile de învăţământ din provincie – liceul din Rădăuţi (şedinţa Senatului din 10 august 1920), Şcoala Normală din Cernăuţi şi Consistoriul din Cernăuţi (şedinţa Senatului din 19 martie 1921); Universitatea din Cernăuţi (şedinţele Senatului din 22 iulie 1920, 14 august 1920, 20 august 1920, 24 decembrie 1920, 31 ianuarie 1921); biserica din Bucovina (şedinţa Senatului din 14 iulie 1921) şi Fondul bisericesc (şedinţele Senatului din 15 aprilie 1921, 25 mai 1921, 11 iunie 1921 şi 13 iunie 1921); funcţionarii publici (şedinţele Senatului din 9 august 1920, 10 decembrie 1920 şi 13 aprilie 1921); situaţia căilor ferate, a Direcţiei Regionale din Cernăuţi a Căilor Ferate şi a costului biletelor C.F.R. (şedinţele Senatului din 10 august 1920, 14 august 1920, 7 decembrie 1920, 24 februarie 1921, 1 iulie 1921); situaţia invalizilor de război, a pensiilor acestora şi refacerea regiunilor „dăunate de război" (şedinţele Senatului din 20 iulie 1920 şi 13 august 1920); situaţia lui Eduard Fischer (şedinţa Senatului din 24 august 1920); incidentele petrecute la primăria oraşului Cernăuţi şi „îngrijorătoarea stare de spirit ce domneşte în Bucovina" (şedinţa Senatului din 7 martie 1921); arestarea lui Cehan Racoviţă, directorul şi administratorul ziarului „Democratul" din Cernăuţi (şedinţa Senatului din 24 februarie 1921). De asemenea, în atenţia senatorului bucovinean au stat şi: Baroul din Cernăuţi (şedinţa Senatului din 31 ianuarie 1921); Federala „Moldova de Sus", însărcinată cu aprovizionarea populaţiei Bucovinei (şedinţele Senatului din 22 februarie 1921 şi 15 iunie 1921); societatea Göetz, care avea drept de exploatare în Munţii Tarcăului (şedinţa Senatului din 14 iulie 1921); Ocolul silvic Ciudei (şedinţa Senatului din 25 decembrie 1920); clădirea Prefecturii judeţului Suceava (şedinţa Senatului din 10 martie 1921); Institutul de analize chimice din Cernăuţi (şedinţa Senatului din 4 iulie 1921); înfiinţarea Ministerului Agriculturii, creat prin scindarea Ministerului Agriculturii şi Domeniilor (şedinţa Senatului din 29 martie 1921); situaţia văduvei lui Vasile Alecsandri (şedinţa Senatului din 22 februarie 1921). Ion Nistor a făcut referiri la atentatul cu bombă de la Senat (şedinţa Senatului din 10 decembrie 1920) şi a anunţat părăsirea lucrărilor Parlamentului, în contextul ratificării decretului-lege privitor la Societatea „Reşiţa"[11] (şedinţa Senatului din 18 iulie 1921).

[11] Uzinele de Fier şi Domeniile Reşiţa (U.D.R.) s-au înfiinţat în anul 1920 (Decretul nr. 2 455/8 iunie 1920), pe structura fostei societăţi austro-ungare STEG, funcţionând cu structuri centrale (Bucureşti) şi teritoriale (Reşiţa, Oraviţa, Anina, Timişoara). Până în anul 1928, au funcţionat două structuri principale: Direcţiunea Uzinelor şi Direcţiunea Atelierelor. În anul 1920, a avut loc contopirea administrativă a celor două direcţiuni, formându-se, în 1928, Direcţiunea Superioară a Exploatărilor Reşiţa, iar din 1931, Direcţiunea Exploatărilor Reşiţa. În perioada la care face referire senatorul bucovinean (1920–1921), problemele mai importante ale U.D.R. au fost cele legate de tranzacţionarea acţiunilor, încheierea unor contracte de arendare, încheierea şi aplicarea contractelor colective de muncă. În urma „afacerii Reşiţa" (naţionalizarea uzinelor Reşiţa de către guvernul Averescu), întreaga opoziţie s-a retras, în iulie 1921, din Parlament (Iuliu Maniu – Partidul Naţional Român, Ion Mihalache – Partidul Ţărănesc, Ion Inculeţ – Partidului Ţărănesc din Basarabia, Vasile Ungureanu – Partidul Democrat al Unirii, Chiriţă Paraschiv – Partidul Naţionalist Democrat, reprezentanţi ai Partidului Naţional Liberal, doi deputaţi ai Partidului Poporului, Amos Frâncu şi G. Băcescu-Silvan). S-a cerut demisia guvernului, dizolvarea Parlamentului şi organizarea de noi alegeri, de către un guvern neutru. Guvernul Averescu a fost demis în decembrie 1921, fiind înlocuit cu guvernul Take

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

Senatorul Ion Nistor a participat şi la dezbaterea unor proiecte de lege, aduse în discuţie în această legislatură parlamentară: Proiectul de lege relativ la schimbul de valută lunar pentru studenţii universitari din străinătate (şedinţa Senatului din 28 iulie 1920); Proiectul de lege pentru retragerea din circulaţie a coroanelor şi rublelor (şedinţa Senatului din 10 august 1920); Legea pentru modificarea unor articole din legea de reorganizare a Ministerului Afacerilor Străine, din 15 martie 1912 (şedinţa Senatului din 14 august 1920); Proiectul de lege referitor la conservarea pădurilor (şedinţa Senatului din 18 august 1920); Proiectul de lege pentru organizarea Direcţiunii generale a statisticii (şedinţa Senatului din 23 august 1920); Proiectul de lege pentru înfiinţarea unei a doua secţiuni la Tribunalul Ialomiţa şi crearea unei noi secţiuni la Curtea de Apel din Cernăuţi (şedinţa Senatului din 25 august 1920); Proiectul de lege pentru înfiinţarea şi exploatarea liniilor de navigaţie aeriană (şedinţa Senatului din 26 august 1920); Proiectul de lege de organizare a corpului silvic (şedinţa Senatului din 27 august 1920); Proiectul de lege privitor la înfiinţarea, pe lângă Ministerul de Interne, a unui Subsecretariat de Stat pentru Afacerile Minorităţilor Etnice (şedinţele Senatului din 20 decembrie 1920 şi 3 martie 1921); Proiectul de lege pentru organizarea corpului arhitecţilor din serviciile publice (şedinţa Senatului din 28 martie 1921); Proiectul de lege prin care se fac mai multe modificări în tabloul comunelor rurale, satelor şi cătunelor din ţară (şedinţa Senatului din 5 aprilie 1921); Proiectul de lege privitor la înfiinţarea Societăţii „Reconstrucţia" (şedinţa Senatului din 14 aprilie 1921); Proiectul de lege pentru organizarea, administrarea şi controlul instrucţiei publice (şedinţele Senatului din 18 mai 1921, 27 mai 1921, 30 mai 1921, 31 mai 1921 şi 1 iunie 1921); Proiectul de lege pentru organizarea administraţiei locale (şedinţele Senatului din 13 iunie 1921 şi 27 iunie 1921); Proiectul de lege pentru Casa Culturii Poporului (şedinţele Senatului din 28 iunie 1921 şi 29 iunie 1921); Proiectul de lege prin care se propuneau spre ratificare mai multe decrete-legi, cu modificările aduse de guvern, între care şi cel referitor la înfiinţarea şi organizarea şcolilor politehnice în România (şedinţa Senatului din 4 iulie 1921); Proiectul de lege pentru modificarea unor articole din Legea de organizare a Ministerului Afacerilor Străine (şedinţele Senatului din 14 august 1920 şi 4 iulie 1921); Proiectul de lege asupra vânatului (şedinţa Senatului din 13 iulie 1921); Proiectul de lege privitor la suprimarea şi modificarea unor dispoziţii din Codul Civil general în vigoare în Bucovina (şedinţa Senatului din 14 iulie 1921).

Ionescu, demis şi acesta în urma moţiunii de cenzură introduse de Octavian Goga (Partidul Poporului) în ianuarie 1922. Noul guvern, condus de Ion I. C.Brătianu, a organizat alegeri pentru Adunarea Naţională Constituantă în martie 1922. http://www.arhivelenationale.ro/images/custom/image/serban/inventare%20sjan/carasseverin/Uzinele%20si%20Domeniile%20Resita_1920-1948.pdf (5 martie 2015); http://resita-online.ntpromo.ro/IstoriculIndustriei/industrie_3.htm (7 mai 2015); Marin Pop, *Alegerile parlamentare parţiale din circumscripţiile electorale Zalău şi Crasna (1920–1921)*, în „Caiete silvane", revistă de cultură editată de Centrul de Cultură şi Artă al judeţului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, 2009; accesat online (15 mai 2015) la adresa http://www.caietesilvane.ro/indexcs.php?cmd=articol&idart=685.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

Tot acum au fost aduse în dezbatere şi proiectele de legi privitoare la ratificarea tratatelor de pace încheiate cu Austria (şedinţa Senatului din 30 iulie 1920), Bulgaria (şedinţa Senatului din 9 august 1920), Germania(şedinţa Senatului din 14 august 1920) şi Ungaria (şedinţa Senatului din 16 august 1920), la discuţia cărora a participat şi Ion Nistor.

Despre ,,unul dintre cele mai importante şi mai măreţe acte din istoria mondială şi din istoria românilor", ratificarea Tratatului de Pace cu Austria[12], a vorbit Ion Nistor în şedinţa Senatului din 30 iulie 1920. ,,Desfiinţarea Austriei şi ratificarea acestui tratat – afirma senatorul – nu implică numai reîntoarcerea Bucovinei la Patria Mamă, ci mai mult, acest tratat are o însemnătate cu mult mai mare decât atâta. Dezmembrarea împărăţiei austro-ungare ne-a redat Bucovina, ne-a dat Transilvania şi Banatul, această mult aşteptată dezmembrare a făcut posibilă întregirea noastră naţională". În comunicarea lui Ion Nistor sunt atinse şi câteva probleme referitoare la minorităţile naţionale: ,,În ceea ce priveşte naţionalităţile, ţin să declar şi eu ceea ce au declarat toţi domnii până acum, că nu avem nicio intenţie ca pe aceste naţionalităţi să le nedreptăţim. Cerem, însă, de la naţionalităţi, să recunoască [faptul] că suntem stat naţional unitar, că pot să-şi vorbească limba lor şi să şi-o înveţe în şcoli, însă să respecte limba statului şi unitatea acestui stat. Recunoaştem că înaintea legii nu există deosebire între un român şi un străin naturalizat în România, toate funcţiile statului sunt accesibile pentru fiecare. Prin urmare, s-a adoptat principiul cel mai drept şi echitabil în această privinţă; toate acestea se pot face respectându-se unitatea naţională a statului. […] Este incontestabil lucru că prin art. 60 din Tratat şi art. 1 din Convenţia privitoare la

[12] Tratatul de pace între Puterile Aliate şi Asociate şi Austria a fost semnat la 10 septembrie 1919, la Saint-Germain-en-Laye. Conform dispoziţiilor art. 59, Austria a renunţat în favoarea României „la toate drepturile şi titlurile asupra părţii fostului ducat al Bucovinei, cuprinsă dincoace de fruntariile României, astfel precum vor fi fixate ulterior de principalele Puteri Aliate şi Asociate". Referitor la România, se prevedea (art. 60) că aceasta va încheia un tratat cu principalele Puteri Aliate şi Asociate, care să cuprindă dispoziţii necesare pentru „a ocroti" interesele locuitorilor „ce se deosebesc prin rasă, limbă sau religie de majoritatea populaţiei". În calitate de „succesor" al Monarhiei Austro-Ungare, România, aşa cum prevedea art. 61, urma să preia sarcinile financiare ale acesteia pentru teritoriul intrat sub suveranitatea sa (500 milioane coroane aur, din care România urma să plătească 230 milioane franci drept „cotă de eliberare"). Clauzele referitoare la minorităţile naţionale şi cele de natură economică (dreptul marilor puteri de a „ocroti libertatea tranzitului şi a aplica un regim echitabil comerţului celorlalte naţiuni") încălcau independenţa naţională şi creau posibilitatea de amestec în treburile interne ale României. De aceea, delegaţia română, condusă de Ion I. C. Brătianu, a făcut propuneri de modificare a unor articole. Acestea nu au fost acceptate, însă s-a obţinut înlăturarea Preambulului şi a articolelor 10 şi 11 din Tratatul privind minorităţile (la 1 mai 1919 s-a înfiinţat, în cadrul Conferinţei de Pace de la Paris, Comisia statelor noi şi a minorităţilor, care a elaborat aşa-numitele Tratate ale Minorităţilor. Primul a fost cel semnat de către Marile Puteri cu Polonia, la 28 iunie 1919 şi va constitui un model şi pentru tratatele semnate ulterior – Republica Cehoslovacă, Grecia şi Polonia l-au semnat la 10 septembrie 1919, odată cu Tratatul de Pace cu Austria), după care România, în urma notei ultimative din 15 noiembrie 1919, a semnat Tratatul, la 10 decembrie 1919. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 23–24; Gheorghe Iancu, *Problema minorităţilor etnice din România reflectată în documente ale Societăţii Naţiunilor (1919–1930)*; la adresa http://www.history-cluj.ro/Istorie/cercet/Iancu/Problema%20minoritatilor%28art%29.htm (18 martie 2015).

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

minorități, se face o restricție a suveranității noastre naționale. Dispozițiile acestor articole prevăd că stipulațiile privitoare la minorități să fie recunoscute ca legi fundamentale ale statului român. […] Este o ingerință în viața politică a unui neam. […] Eu nu zic că nu voi vota acest tratat, dar constat acest lucru ca să se ştie că [noi] considerăm lucrul acesta ca o jignire nemeritată. Şi întrucât ar putea să aibă loc o revizuire într-o vreme oarecare, e bine ca «Monitorul Oficial» să cuprindă toate observațiile noastre. Nu le spunem ca să facem reproşuri cuiva. Nu voim să schimbăm cursul politicii noastre, dar trebuie să ne spunem părerile, căci azi nu mai suntem un neam de sclavi, ci un neam liber şi stăpân pe destinele noastre”[13].

În şedința Senatului din 9 august 1920, Ion Nistor susține o comunicare referitoare la ratificarea Tratatului cu Bulgaria[14], care ,,cuprinde stipulații drepte şi în conformitate cu pretențiile noastre întemeiate”. În expunerea sa, senatorul se opreşte asupra câtorva probleme referitoare la dispozițiile art. 53–57 ale acestui tratat, care reglementează drepturile minorităților naționale (,,nu dorim şi nu cerem pentru conaționalii noştri din Bulgaria alt tratament decât acela pe care îl vom aplica noi față de conaționalii lor, care se găsesc pe teritoriul statului nostru”). De asemenea, Ion Nistor face referire la unele dintre articolele acestui tratat: art. 116, privitor la mormintele eroilor căzuți în Bulgaria (,,eu cred că este de datoria guvernului ca să întrebuințeze toate mijloacele pentru ca să găsească mormintele acestor eroi şi să le dea îngrijirea cuvenită, iar guvernul bulgar este dator să dea tot concursul la găsirea şi îngrijirea acestor morminte”); art. 118, care prevede „sancțiuni contra celor care au comis acte contrarii legilor şi obiceiurilor războiului”; art. 126, prin care Bulgaria este obligată să restituie României toate documentele, arhivele şi toate obiectele prezentând un interes arheologic, istoric sau artistic, pe care bulgarii le-au ridicat din arhivele țării, mai ales pe teritoriul Dobrogei (,,după informațiile ce [le] am, Bulgaria mai deține o însemnată cantitate din aceste obiecte, care trebuie reclamate fără întârziere, pentru a obține ceea ce este al nostru, mai ales cele din Dobrogea, scoase la iveală în urma săpăturilor făcute sub controlul d-lui profesor [Vasile] Pârvan. O mare cantitate din[tre] aceste materiale a fost luată de bulgari. Nefiind inventariate, nu se pot bine stabili, dar comisia de la

[13] D.S., M.O., nr. 28, 12 august 1920, p. 462–469.

[14] Tratatul de Pace dintre Puterile Aliate şi Asociate şi Bulgaria a fost semnat la 27 noiembrie 1919, la Neuilly sur Seine. Art. 27 al acestui tratat fixa granițele Bulgariei cu Regatul Sârbo-Croato-Sloven, Grecia şi România, iar prin art. 59, Bulgaria recunoştea şi accepta „fruntariile Austriei, ale Greciei, ale Ungariei, ale Poloniei, ale României, ale Statului Sârbo-Croato-Sloven şi ale Statului Ceho-Slovac, astfel cum aceste fruntarii vor fi fixate de către principalele Puteri Aliate şi Asociate”. Prin acest tratat se fixa şi cuantumul despăgubirilor de război (2 250 000 000 de franci în aur), pe care bulgarii trebuiau să le plătească inclusiv României (art. 121). Din cauza unor clauze referitoare la minorități, considerate că lezează suveranitatea națională, guvernele României şi Regatului Sârbo-Croato-Sloven au refuzat semnarea acestui tratat. Ca urmare a unor presiuni din partea puterilor occidentale, România a semnat acest tratat la 10 decembrie 1919 şi l-a ratificat la 30 august 1920. Textul tratatului a intrat în vigoare la 4 septembrie 1920. Georgeta Smeu, *Dicționar de istoria românilor*, Bucureşti, Editura Trei, 1997, p. 343; Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 25.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

Sofia va găsi, desigur, mijloacele pentru a aduce în țară ceea ce a fost ridicat de bulgari")[15].

[15] D.S., M.O., nr. 29, 14 august 1920, p. 507–508. Cele şapte muzee arheologice regionale existente în Dobrogea (Constanța, Mangalia, Adamclisi, Ulmetum, Histria, Hârşova şi Silistra) au avut de suferit în timpul evenimentelor din septembrie – octombrie 1916 când, după bătălia de la Turtucaia, statul român a pierdut întreg teritoriul Dobrogei. Având în vedere situația dezastruoasă a patrimoniului arheologic, distrus sau transportat în Bulgaria în anul 1916, în noiembrie 1918 au început demersurile oficiale pentru recuperarea obiectelor arheologice. În acest sens, la începutul anului 1919, Vasile Pârvan, directorul Muzeului Național de Antichități, a întocmit mai multe rapoarte (arătând că nu numai armatele bulgare se făceau vinovate de furt de monumente, ci şi cele germane), adresate Ministerului Instrucțiunii Publice şi Comisiei pentru anchetarea abuzurilor şi ilegalităților comise de armatele inamice pe teritoriul ocupat, în care sunt prezentate pierderile provocate de război, este evaluat materialul arheologic lipsă (epigrafic şi sculptural) şi analizată pierderea dotării materiale necesară săpăturilor. Demersurile de recuperare a materialul arheologic au întâmpinat greutați, Comandamentul trupelor din Bulgaria sugerând că această problemă nu poate fi rezolvată doar de către autoritățile aliate de la Sofia, fiind necesară şi aprobarea guvernelor țărilor aliate. Semnând Tratatul de Pace cu Puterile Aliate şi Asociate (Neuilly sur Seine, 27 noiembrie 1919), Bulgaria se obliga (art. 125 şi 126) să înapoieze României, Greciei, Serbiei şi Macedoniei obiectele de valoare prădate, în condițiile unei riguroase identificări a locului de proveniență din țara de origine şi a locului de depozitare în Bulgaria. Chiar şi în aceste condiții, situația repatrierilor era incertă la nivel internațional (abia după ratificarea tratatului, Comisia de Reparații avea să avizeze desfăşurarea eventualelor repatrieri şi compensații de război), astfel încât a urmat o perioadă de tergiversări în chestiunea repatrierii monumentelor. În iunie 1920, au fost recuperate şapte manuscrise slave ridicate de bulgari de la Muzeul Național de Antichități, în anul 1917, urmând a fi clarificată problema transportului celor două vagoane cu obiecte arheologice aflate în gara din Varna încă din anul 1919. După o perioadă de ezitări, marcate şi de lipsa de interes a autorităților locale, bulgare şi române, acestea sunt recuperate. Obiectele însă nu reprezentau decât o parte din cele luate în anul 1916, aşa încât Vasile Pârvan insistă pentru o intervenție la Comisia de Reparații, în vederea recuperării întregului material arheologic transportat în Bulgaria. În anul 1924, Muzeul Național de Antichități a primit două adrese din partea trimisului României pe lângă Comisia de Restituții de la Sofia, solicitând lista cu monumentele rămase în Bulgaria, pentru a se face formele necesare recuperării acestora, însă, în mod inexplicabil, Muzeul nu a răspuns niciuneia dintre ele. Un alt document emis de către Muzeul Național de Antichități, nedatat, adresat Comisiei pentru executarea tratatelor, informează că lipseşte încă o mare parte din piesele luate din Dobrogea şi cere despăgubiri pentru distrugerile de război produse clădirilor muzeelor de aici. Acum se ridică pentru prima dată şi problema materialului rezultat din săpăturile efectuate de către germani în Muntenia, transportat în Germania. Această cerere a rămas nesoluționată. Recuperarea materialului arheologic dispărut în timpul războiului a întâmpinat mai multe greutăți, legate de identificarea acestuia şi stabiliriea locului de depozitare (probabil nu tot ceea ce a fost luat din Dobrogea a ajuns în Bulgaria). În arhive se păstrează un document care permite identificarea cu precizie a monumentelor repatriate pentru Histria, Ulmetum şi Tomis, *Monumente restituite (1921, după procesul-verbal, pe muzee)*. Doar pentru Histria a fost întocmită şi o listă, care stabilea corespondența între numărul curent din procesul-verbal de restituire, monumentul respectiv, cu trimitere la pagină sau planşă, şi starea monumentului la repatriere. De asemenea, Histria a fost şi singurul sit pentru care a fost făcută în epocă o încercare de identificare a monumentelor nerecuperate. Distrugerile provocate în timpul războiului în Dobrogea „au încetinit mersul arheologiei epocii antice româneşti, compensarea lor necesitând uriaşe fonduri pentru înlocuirea materialelor de şantier, reconstrucția muzeelor, reînceperea săpăturilor, reorganizarea muzeelor cu noi colecții". Adina Boroneanț, *Vasile Pârvan şi patrimoniul arheologic dobrogean în timpul Primului Război Mondial. Documente în arhiva Muzeului Național de Antichități*, în „Studii şi cercetări de istorie veche şi arheologie", București, tomul 58, nr. 3–4, 2007, p. 229–264; la adresa http://www.scivajournal.ro/pdf/sciva%203-4_2007/04.pdf (26 ianuarie 2017).

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

În şedința Senatului din 14 august 1920, Ion Nistor face câteva observații referitoare la încheierea Tratatului de Pace cu Germania[16], din care reținem următoarea idee: „Salutăm cu bucurie că s-a prăbuşit o putere militară, care zădărnicea realizarea măreţului nostru ideal politic, pe care l-am nutrit în sufletele noastre de veacuri. Pentru noi, bucovinenii, care am gemut multă vreme sub jugul austro-ungar, prăbuşirea Germaniei, care amenința lumea cu pumnul ei, este o satisfacție şi mai deplină, pentru că spiritul acela teuton, de dispreț, îngâmfare şi de asuprire față de națiunea noastră era împărtăşit şi de [către] germanii austrieci, care contribuiseră şi ei la realizarea semeților planuri de cuceriri mondiale. Am scăpat, d-lor senatori, de apărarea acestui spirit. Şi astăzi, când vedem visul nostru măreț realizat, când vedem că România Mare este o realitate, socotesc că este de datoria noastră să cultivăm ideea națională şi, în entuziasmul nostru, să ne ferim de a ne abate de la această idee, să ne ferim de a trece peste drepturile şi sentimentele naționale ale altora şi să ne ferim a aluneca în prăpastia în care a căzut Germania”[17].

În şedința Senatului din 16 august 1920, Ion Nistor a susținut o interpelare referitoare la ratificarea Tratatului de Pace de la Trianon[18], încheiat la 4 iunie 1920[19]. După câteva precizări de natură istorică, senatorul se opreşte asupra unor articole ale acestui tratat: art. 27 (fixarea granițelor între cele două state); art. 45–47 (clauza minorităților); art. 77 (restituirea actelor şi arhivelor referitoare la Transilvania şi ținuturile alipite; sancțiuni pentru cei care au încălcat legile războiului); art. 186 (participarea României la datoria publică a Ungariei până în anul 1914); art. 199 (dispoziții cu privire la pensionarii civili şi militari ai fostului stat maghiar). Observațiile lui Ion Nistor cu privire la dispozițiile acestor articole ale Tratatului cu Ungaria, „în genere acceptabile, până la acelea privitoare la fixarea fruntariilor”, se referă la implicarea instituțiilor statului în apărarea intereselor româneşti.

[16] Primul dintre tratatele de pace semnate de România a fost cel încheiat cu Germania (28 iunie 1919). Clauzele acestui tratat în problema despăgubirilor de război priveau şi România. Suma totală şi cotele ce reveneau diferitelor țări au fost stabilite ulterior, de către o Comisie de reparații, care nu a luat în considerare interesele României. Prin Acordul de la Spa (16 iulie 1920), țării noastre i s-a atribuit numai cota de 1% din totalul reparațiilor germane. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 20.

[17] D.S., M.O., nr. 32, 22 august 1920, p. 612–613, 621, 622.

[18] La 4 iunie 1920, a fost semnat, la Trianon, Tratatul de Pace între Puterile Aliate şi Asociate şi Ungaria. Acest tratat a consfințit desființarea Monarhiei Austro-Ungare, stabilind frontierele Ungariei cu România, Regatul Sârbo-Croato-Sloven şi Republica Cehoslovacă. Prin art. 45 al acestui tratat, Ungaria recunoştea că Transilvania este parte a României, iar art. 47 prevedea că România va accepta, printr-un tratat semnat cu Puterile Aliate şi Asociate, dispozițiile pe care acestea le vor considera necesare pentru a proteja interesele locuitorilor „care diferă de majoritatea populației prin rasă, limbă şi religie”, libertatea de tranzit şi asigurarea unui regim echitabil pentru celelalte națiuni. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 26–27.

[19] D.S., M.O., nr. 33, 24 august 1920, p. 629–634.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

În această legislatură parlamentară au fost supuse spre dezbatere şi alte proiecte de legi, la discuția cărora a participat şi Ion Nistor (vezi mai sus). Reținem, printre altele, dezbaterile pe marginea Proiectului de lege privitor la înființarea, pe lângă Ministerul de Interne, a unui Subsecretariat de Stat pentru Afacerile Minorităților Etnice (supus la vot şi aprobat în Senat). În şedința Senatului din 20 decembrie 1920, Ion Nistorface câteva observații legate de scopul înființării acestui Subsecretariat, considerat inutil atâta vreme cât acesta nu ,,armonizează" interesele diferitelor naționalități. Crearea acestei instituții ,,ar putea să fie un prilej de înduşmănire şi de incriminări între naționalitățile de diferite limbi, în loc să fie un mijloc de armonizare. […] Se creează, de fapt, două categorii de cetățeni. Sunt ministere pentru cetățeni majoritari şi subsecretariate pentru cetățeni minoritari"[20]. Dezbaterea pe această temă este reluată de către Ion Nistor şi în şedința Senatului din 3 martie 1921, când s-a făcut referire la art. 3, privitor la cheltuielile de personal şi cele materiale, ce urmau să fie asigurate, până la înscrierea în buget, printr-un credit extraordinar, deschis asupra bugetului de cheltuieli al Ministerului de Interne[21]. În opinia senatorului bucovinean acest proiect de lege trebuia respins sau, cel puțin, trebuia amânată votarea acestuia.

Preocupat de situația Universității din Cernăuți, senatorul Ion Nistor a alcătuit două proiecte de legi referitoare la această instituție de învățământ, care au fost prezentate în şedințele Senatului din 24 august 1920 şi 28 iulie 1920. Primul se referea la ,,deschiderea unui credit extraordinar, în sumă de 500 000 lei, pentru căminul şi popota studenților de la Universitatea din Cernăuți". Din expunerea de motive, reținem că: ,,Universitatea din Cernăuți a fost frecventată în anul trecut de 1 671 de studenți. În anul şcolar viitor, frecvența promite să fie şi mai mare. Majoritatea studenților se compune din tineri lipsiți total de mijloace. Pentru ca ei să-şi poată continua şi duce la bun sfârşit studiile începute, statul, care are aşa mare nevoie de ei, trebuie să le vină în ajutor. [...] La Universitatea din Cernăuți, studenții n-au nici burse, nici cămin. Vechiul cămin studențesc a fost distrus în timpul războiului. Cu modestele mijloacele pe care administrația locală le avea la îndemână, s-a restaurat acest modest cămin pentru 60 de studenți. Lipseşte încă o parte din mobilier, pe care curatorul căminului nu-l poate procura din lipsă de bani. A mai funcționat o popotă pentru studenți, care nu se poate deschide din aceleaşi motive. Se impune, deci, ca statul să vină în ajutor cu suma de 500 000 lei pentru căminul şi popota studenților din Cernăuți. Aceasta se impune mai ales azi, în preajma inaugurării festive a Universității din Cernăuți"[22]. Proiectul de lege relativ la schimbul de valută lunar pentru studenții universitari din străinătate, prezentat în şedința Senatului din 28 iulie 1920, prevedea că ,,toți studenții universitari români

[20] Idem, nr. 10, 24 decembrie 1920, p. 80–81, 82–83.
[21] Idem, nr. 37, 9 martie 1921, p. 572.
[22] Idem, nr. 39, 4 septembrie 1920, p. 767–768.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

din străinătate se vor bucura din partea statului de schimb de valută lunar pentru existența lor strictă, cu o singură condiție: să dovedească frecvența regulată a cursurilor şi trecerea examenelor la termen". În expunerea de motive se precizează că „ştirile primite din străinătate de la studenții noştri sună foarte trist. Ei s-au dus acolo ca să aducă țării lumină şi puteri de muncă pentru refacerea ei. În interesul țării este ca studiul lor să fie adânc şi complet; dar aceasta fără sprijin material suficient nu se poate face"[23]. După ce au avut loc dezbateri pe marginea proiectului de lege amintit, referitor la valuta ce trebuia acordată studenților români din străinătate, acesta a fost retras, precizarea ministrului Take Ionescu, *ad interim* la Ministerul de Finanțe, fiind aceea că „într-un stat constituțional nu se pot impune statului obligații şi nu se pot crea drepturi numai pentru o anumită categorie de cetățeni"[24].

Intervențiile senatorului Ion Nistor pe teme legate de unificarea şi administrarea Bucovinei au adus în discuție problemele cu care se confrunta provincia în domeniul învățământului (situația localurilor şi a căminelor şcolare – şedințele Senatului din 10 august 1920 şi 24 decembrie 1920; organizarea cursurilor în cadrul universităților populare – şedințele Senatului din 24 decembrie 1920 şi 31 ianuarie 1921; autonomia universitară, ocuparea catedrelor vacante, reglementarea situației bibliotecarilor, înființarea unei Facultăți de Medicină – şedințele Senatului din 22 iulie 1920, 14 august 1920, 24 decembrie 1920 şi 31 ianuarie 1921; elaborarea legii de unificare a învățământului superior, printr-o colaborare cu Asociația Corpului Didactic din Bucovina – şedințele Senatului din 20 iulie 1920, 24 decembrie 1920 şi 31 ianuarie 1921); în cel al aprovizionării şi distribuției mărfurilor către populație prin Federala băncilor şi cooperativelor (şedințele Senatului din 13 august 1920, 22 februarie 1921 şi 15 iunie 1921); în cel al căilor de comunicație, cu referiri la activitatea Direcției regionalei C.F.R. Cernăuți şi a Comisiei de unificare a C.F.R(şedințele Senatului din 10 august 1920, 7 decembrie 1920, 24 februarie 1921, 1 iulie 1921 şi 13 iulie 1921); în cel al funcționarilor publici, în legătură cu salarizarea şi încadrarea acestora (şedințele Senatului din 9 iulie 1920, 9 august 1920, 10 decembrie 1920, 13 aprilie 1921, 18 mai 1921 şi 1 iunie 1921); în cel al administrării Fondului bisericesc, cu referiri şi la activitatea lui Iancu Flondor (şedințele Senatului din 21 august 1920, 15 aprilie 1921, 25 mai 1921, 11 iunie 1921 şi 13 iunie 1921).

Dezbaterile pe marginea formulării răspunsului Senatului la Mesajul Tronului sau cele referitoare la activitatea guvernului au fost un bun prilej pentru parlamentarii bucovineni de a-şi preciza concepțiile politice, de a aduce în discuție problemele Bucovinei şi de a oferi soluții pentru înfăptuirea procesului de unificare, context în care au avut loc dispute de idei pe teme legate de modalitățile de unificare şi administrare a provinciei. În răspunsul adresat social-democratului George

[23] Idem, nr. 26, 7 august 1920, p. 428–430.

[24] Idem, nr. 39, 4 septembrie 1920, p. 767–768; nr. 26, 7 august 1920, p. 428–430; nr. 27, 10 august 1920, p. 437–438.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

Grigorovici[25] (şedinţa Senatului din 9 iulie 1920), Ion Nistor şi-a precizat opiniile privitoare la problema funcţionarilor publici („mi-am dat cea mai mare silinţă să fac ca toţi funcţionarii statului din Bucovina să fie confirmaţi prin Decret regal în funcţiile lor şi înaintaţi în grad, fiecare după meritele şi dreptul său”), a minorităţilor naţionale („nu a fost niciodată în Bucovina o administraţie mai dreaptă faţă de pretenţiile culturale ale naţionalităţilor de acolo [nordul Bucovinei] ca administraţia românească. [...] Şi această politică de egalitate, de dreptate faţă de pretenţiile culturale ale fiecăruia s-a observat în şcoală şi biserică şi, în privinţa aceasta, în Bucovina nu există niciun fel de asuprire, nicio siluire”) şi organizarea unui plebiscit în nordul provinciei („acest petic de pământ ne este mult mai scump decât credeţi d-voastră şi nu putem admite plebiscitul pentru părţi ce nu pot să nu fie ale noastre”), a bisericii (în problema contramandării dispoziţiei lui Iancu Flondor de

[25] În şedinţa Senatului din 9 iulie 1920, George Grigorovici a făcut câteva observaţii cu privire la problemele ce se ridicau în faţa societăţii româneşti: „Noi, românii din Bucovina, social-democraţi, cum ne numim, avem doctrină naţională, nu una naţionalistă; doctrina naţionalistă este doctrina şoviniştilor, pe când doctrina naţională reprezintă interesul păturilor largi ale poporului, ale maselor, ale muncitorilor, ale funcţionarilor, ale tuturor celor care trăiesc din muncă şi nu din exploatarea altora. [...] Aşadar, o revoluţie am spune noi – lucru atât de înspăimântător – făcută de păturile acestea largi ale poporului, de majoritatea covârşitoare a unui popor, care poate să fie şi foarte lentă, însă şi foarte intensivă, ar face fericirea unui stat, când ar veni de la păturile acestea largi, căci ar fi naţională, a naţiei”. Desfăşurarea alegerilor în Bucovina, descentralizarea administrativă, socializarea întreprinderilor mari, schimbarea Constituţiei, soluţionarea problemei minorităţilor naţionale şi a celei bisericeşti, în spiritul toleranţei, aprobarea cererii, susţinută de către deputatul Constantin Krakalia, de organizare a unui plebiscit în nordul Bucovinei („formă modernă de autodeterminare”), unificarea legislaţiei electorale, elaborarea legilor financiare („impozite moderne, adică impozite progresive pe averi şi venituri”), unificarea monetară, soluţionarea problemei funcţionarilor publici („operă de regenerare de care avem deosebită lipsă şi veţi câştiga în acest fel sufleteşte şi ţările alipite mai degrabă”), „iertarea păcatelor născute din război”, prin elaborarea legii amnistiei sunt alte teme asupra cărora senatorul bucovinean s-a oprit. „Vă rugăm încă o dată, concluziona senatorul bucovinean la finalul pledoariei sale, nu uitaţi de amnistie, nu uitaţi de împăcarea cu Rusia, de demobilizare, de ridicarea stării de asediu, unificaţi funcţionarii printr-un regulament, aşa după cum l-am avut noi în Austria. Dacă nu se vor întoarce deputaţii majorităţii, aleşi în Bucovina, cu aceste puncte împlinite, între care şi valuta, reforma agrară şi unificarea funcţionarilor, atunci să ştiţi că pe viitor nu vă veţi mai întoarce în Parlament. Cred că nu v-am dat sfaturi rele. Doresc să înaintăm. Niciun pas înapoi, ci tot înainte, altfel ne găseşte democraţia socială europeană, care mâine, poimâine o să învingă, ca vrăjmaş, iar nu ca prieten – lucru pe care nu-l doresc poporului român”. D.S., M.O., nr. 10, 9 iulie 1920, p. 97–109. Sugestive au fost luările de cuvânt ale lui George Grigorovici şi în problema înfăptuirii reformei agrare, „o chestiune care [...] reprezintă interesul naţional al întregii societăţi în care trăim”. Programul socialiştilor români prevedea ca „întregul pământ să fie dat în folosinţa ţărănimii, iar proprietarilor mari să li se plătească o rentă pe viaţă, alta nimic. Eu nu sunt amic al rentei doar pentru acei boieri care ar avea altă profesiune decât cultivarea pământului. Mai potrivit ar fi dacă renta aceasta s-ar da în pământ, lăsându-li-se boierilor expropriaţi o moşioară, care ar putea să îndestuleze toate trebuinţele lor de oameni muncitori. Căci va veni timpul când ţăranul va avea aceleaşi trebuinţe cum le are boierul şi trebuie să înceteze odată mentalitatea aceea nenorocită că boierul crede că el pe veci trebuie să consume mai mult decât ţăranul. Echilibrul acesta de consumaţie, acesta este totul, el înseamnă progresul social. [...] Nu daţi boierilor mai mult decât încasaţi de la ţărani şi renunţaţi la nefastele idei de a încărca cu dări pe săteni şi orăşeni, numai pentru a îmbogăţi clasa boierească. Dacă veţi asculta de sfatul meu, poate că veţi merge spre o Românie Mare împăcată, dacă nu, veţi merge spre o nenorocire mare naţională, care nicicând nu va fi iertată”. D.S., M.O., nr. 55, 7 aprilie 1921, p. 987–990.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

trecere a averii Fondului bisericesc în administrarea mitropolitului Vladimir Repta), a desfăşurării alegerilor din Bucovina (organizate „corect", „fără ingerinţe"). Concluzia senatorului a fost aceea ca George Grigorovici „ar trebui să fie mai precaut în afirmaţiile sale şi libertăţile pe care le reclamă pentru partidul d-sale să le îngăduie şi pentru convingerile noastre politice"[26].

Problemele cu care se confrunta Bucovina au fost dezbătute şi în cadrul comunicărilor despre activitatea guvernului, declaraţiile susţinute de către Ion Nistor (Partidul Democrat al Unirii), George Grigorovici (Partidul Social-Democrat) şi Erast Tarangul (Partidul Poporului) analizând, din perspective diferite, modalităţile de administrare a provinciei. După ce, în şedinţa Senatului din 28 iunie 1920, Ion Nistor a prezentat un bilanţ al activităţii sale ca ministru delegat cu administraţia Bucovinei („ne-am făcut pe deplin datoria faţă de ţară şi neam. Am organizat servicii publice, am înfăptuit reforma agrară şi am dat ţării o universitate românească"[27]), în şedinţa Senatului din 15 decembrie 1920 acesta făcea referire la faptul că „în ţinuturile bucovinene, în special, măsurile de pripită unificare administrativă au produs haos şi dezorientare în toate ramurile administrative, trezind nemulţumire generală în rândurile populaţiei". Erau invocate „nechibzuitele măsuri de ordin economic", cele privitoare la „stabilirea unui echitabil echilibru social" sau la „zădărnicirea" înfăptuirii reformei agrare. „Constatările acestea, afirma senatorul bucovinean, ne determină de a rămâne, în conformitate cu principiile noastre democratice şi naţionale şi consecvent hotărârilor noastre anterioare, în aceeaşi atitudine de neîncredere faţă de actualul guvern"[28]. Referitor la iniţiativele parlamentare din această legislatură, Ion Nistor afirma că „am cerut urgenţă pentru votarea legii agrare […]. Am cerut favorizarea celor mulţi şi săraci la schimbul coroanelor […]. Am cerut considerarea cererilor juste ale învăţătorimii […]. Am cerut ca şi bucovinenii să fie consideraţi la împărţirea pentru refacerea gospodăriilor şi şcolilor dărâmate în război […], am interpelat în chestia liceului din Rădăuţi […]. Am protestat cu toată hotărârea contra plebiscitului şi a punerii în libertate a fostului comandant de jandarmi Fischer"[29]. Ion Nistor aprecia că toate aceste iniţiative parlamentare nu au fost susţinute de către reprezentanţii grupării flondoriste, care nu erau interesaţi de redresarea vieţii sociale a bucovinenilor: „Unde este patriotismul oamenilor acestora, unde este dragostea lor pentru popor? Atitudinea lor ne face să credem că […] sunt inconştienţi şi lipsiţi total de pricepere pentru treburile publice"[30]. În condiţiile continuării operei de integrare a Bucovinei în structurile statului român, Ion Nistor considera că unificarea administrativă trebuia să fie o prioritate a guvernului, dar „nu trebuie ca aparatul administrativ în funcţie să fie

[26] D.S., M.O., nr. 15, 17 iulie 1920, p. 207–213.
[27] Idem, nr. 6, 3 iulie 1920, p. 50–57.
[28] Idem, nr. 9, 23 decembrie 1920, p. 68.
[29] Ion Nistor, *Din viaţa politică*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1921", Cernăuţi, 1921, p. 171–172.
[30] *Ibidem*, p. 173.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

înlăturat mai înainte ca guvernul să fi venit cu vreun proiect de unificare administrativă”[31]. Solicitat pentru a da declarații referitoare la situația internă, Ion Nistor aprecia, în august 1920, că „totul stagnează”, referindu-se la lucrările Parlamentului şi la eşuarea tratativelor guvern/opoziție. Având în vedere că Senatul a format o comisie parlamentară, compusă din membrii majorității politice şi ai opoziției, în vederea anchetării abuzurilor din Basarabia, Ion Nistor propunea, în cazul în care lucrurile nu se schimbă, instituirea unei asemenea comisii şi în Bucovina[32].

Intervențiile parlamentare ale senatorului Ion Nistor (interpelări, comunicări, declarații), prezentate în legislatura 1920–1922, s-au referit la probleme legate de unificarea şi administrarea Bucovinei după alipirea acesteia la Regatul României (temele aduse în discuție au fost cele despre învățământ, funcționarii publici, căile de comunicație, administrarea Fondului bisericesc, aprovizionarea populației). De asemenea, Ion Nistor a participat la dezbaterea şi inițierea unor proiecte de legi şi a prezentat interpelări referitoare la ratificarea tratatelor de pace încheiate cu Germania, Austria, Bulgaria şi Ungaria. Toate aceste dezbateri la care a participat Ion Nistor au fost un bun prilej de a-şi preciza concepțiile politice, de a aduce în discuție problemele cu care se confrunta Bucovina în primii ani de după unire şi de a oferi soluții pentru înfăptuirea procesului de unificare.

Prezentăm, în continuare, interpelarea lui Ion Nistor, susținută în şedința Senatului din 28 iunie 1920, cu prilejul dezbaterilor pe marginea formulării răspunsului la Mesajul Tronului, în care se fac referiri la desfăşurarea alegerilor din Bucovina, unificarea administrativă şi „politica culturală în ținuturile nou alipite”.

În partea a doua a acestui documentar vom publica interpelarea susținută de Ion Nistor în şedința Senatului din 9 iulie 1920 (prezentată ca răspuns la comunicarea lui George Grigorovici, şedința Senatului din 2 iulie 1920), sugestivă pentru a evidenția disputele de idei care au existat între parlamentarii bucovineni în privința modalităților de unificare şi administrare a provinciei.

Şedința Senatului din 28 iunie 1920[33]

D-le preşedinte, Înalți Prea Sfinți Prelați, d-lor senatori, eu regret că proiectul de răspuns la Mesaj, întocmit de opoziție, nu a avut cinstea să fie considerat de d-voastre şi trimis înaintea adresei comisiei, pentru ca ea să se pronunțe asupra lui. În tot cazul, cuprinsul acestui proiect merită ca să fie discutat de d-voastre, fiindcă [acesta] cuprinde lucruri interesante şi fapte care puteau să fie luate în seamă. Fiindcă, d-lor, orice s-ar spune, un lucru cred că foarte puțini dintre d-voastre ar putea să-l conteste, şi anume că alegerile care s-au săvârşit acum au fost libere şi că nu s-a făcut nicio ingerință şi nicio presiune din partea guvernului. [...]

[31] „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul III, 6 iulie 1920, p. 1–4.
[32] Idem, anul III, 5 august 1920, p. 1–2.
[33] D.S., M.O., nr. 6, 3 iulie 1920, p. 50–57.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

Să venim la chestiunea principală care ne preocupă. Onoratul domn raportor al răspunsului la Mesaj riscă afirmația, vorbind de ultimele alegeri, că „voința națiunii a fost de astă dată exprimată în mod liber şi conştient şi cu participarea tuturor partidelor". Onoratul nostru coleg, d-l Ipolit Tarnavschi, în cuvântarea sa de mulțumire pentru alegerea de vicepreşedinte al Senatului, a găsit de bine să afirme, de la înălțimea acestei tribune, că şi în Bucovina alegerile au fost libere. Constat că şi d-lui zâmbeşte când aminteşte acest lucru. Nu, d-lor senatori, în Bucovina – şi eu cred că nu greşesc susținând acelaşi lucru şi despre celelalte ținuturi româneşti – alegerile n-au fost libere, ci s-au făcut sub o nemaipomenită presiune din partea guvernului, precum voi dovedi îndată. Se mai spune că au participat toate partidele în aceste alegeri. Aceasta este adevărat. Dar eu vă voi dovedi d-voastră îndată că, cu toate că în aceste alegeri au participat toate partidele, numărul votanților în Bucovina a fost de astă dată mai mic de cum a fost astă toamnă. Mult trâmbițata libertate a alegerilor a fost alterată de ingerințe şi călcări de lege, iar participarea tuturor partidelor în alegeri n-a contribuit cu nimic la sporirea numărului votanților. Dimpotrivă, în Bucovina acesta a fost mai mic ca astă toamnă.

D-lor, astă toamnă în Bucovina au fost înscrişi în listele electorale pentru Cameră 135 545 de alegători; cu ocazia ultimelor alegeri, revizuindu-se şi completându-se listele electorale, numărul alegătorilor înscrişi a atins cifra de 149 418. Dar, pe când astă toamnă au votat efectiv 88 348 de alegători, acum, cu ocazia ultimelor alegeri, au votat numai 87 382. Diferența este remarcabilă, fiindcă astă toamnă au votat 65% din[tre] alegători, pe când acum numai 58%. Chestiunea este importantă, fiindcă de data asta au luat parte la alegeri şi partidele care s-au abținut rândul trecut, între care şi Partidul Socialist, precum şi partidul d-lui Iancu Flondor [Partidul Național Român], care a fuzionat cu Partidul Poporului, afară de şeful său, rămas stingher şi izolat. Constatarea aceasta, bazată pe cifre, dovedeşte că abținerea de la alegeri de astă toamnă în Bucovina n-a alterat întru nimic rezultatul alegerilor şi constelația politică [era] bine consolidată atunci. Nici chiar în Cernăuți, în capitala Bucovinei, participarea la alegeri n-a fost mai mare, cu toată abținerea de astă toamnă a partidelor sus numite. Astă toamnă au votat în Cernăuți, din 10 444 de alegători înscrişi, 9 215, adică 81%; de astă dată s-au prezentat la vot, din 20 913 de alegători înscrişi, 10 787, adică numai 53%. Din aceşti 53%, au obținut: Partidul Socialist – 64%, iar Partidul Burghez – 36%.

Mă veți întreba ce mă determină să insist asupra acestui lucru. Glasul cifrelor are mare importanță, fiindcă din partea onoratului coleg d-l [George] Grigorovici şi din partea presei socialiste de la noi s-a afirmat că oraşul Cernăuți este roşu, că este socialist. Să-mi fie îngăduit de a contesta această afirmație, fiindcă nu are niciun temei. Din suma alegătorilor înscrişi în listele electorale din Cernăuți, numai 25–30% au votat lista socialistă. Marea majoritate, de 70%, a cetățenilor cernăuțeni este alcătuită din burghezi nesocialişti.

Făcând constatarea aceasta, țin de datoria mea de a atrage atenția băncii ministeriale asupra felului cum faimosul lichidator al Bucovinei, d-l Dori Popovici,

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

a înțeles să compună Comisia interimară a oraşului Cernăuți[34]. Compunerea acestei comisii a surprins şi indignat Bucovina întreagă. Comisia aceasta cuprinde 40 membri, dintre care jumătate, adică 20, sunt socialişti sadea, iar cealaltă jumătate sunt burghezi, şi anume: patru români, patru nemți, patru evrei, patru ruteni şi patru polonezi. Nu găsiți, d-lor senatori, că această Comisie interimară, în felul cum a fost constituită, este o provocare la adresa românilor şi a burghezilor în genere? Găsiți d-voastră de cuviință ca în capitala Bucovinei influența românilor asupra trebilor publice să fie redusă aproape la zero? După indicația cifrelor din alegeri, ar reveni socialiştilor cel mult 30% din numărul locurilor date lor în Comisia interimară şi nici acea proporție nu e curat socialistă în înțelesul propriu al cuvântului, fiindcă o mare parte din[tre] funcționarii publici, care nu sunt socialişti, mânați de diferite nevoi, au votat cu socialiştii. Lucrul trist este că în fruntea acestei Comisii interimare se găseşte un preot, consilierul consistorial George Şandru. [...] D-lor senatori, atât canoanele bisericeşti [...], cât şi statutul organic al oraşului Cernăuți, din 8 martie 1864, modificat prin Legea din octombrie 1869, precum şi Legea comunală din august 1908[35], opreşte ca în fruntea administrației comunale să stea un cleric. D-l lichidator al Bucovinei, desconsiderând dispozițiile canonice şi legale, a înlăturat în mod arbitrar de la cârma oraşului pe d-l Nicu Flondor[36] şi a aşezat în locul lui pe părintele Şandru care, pentru a se putea menține acolo, este nevoit să menajeze, să facă concesiuni socialiştilor, evreilor, nemților, rutenilor şi polonezilor, în dauna românilor băştinaşi. Este evident că Prea Sfinția Sa nu mai poate sta acolo, fiindcă prin politica sa de concesii pricinuieşte românilor daune ireparabile, iar pe de altă parte, Sfinția Sa îşi neglijează slujba în Consistoriu, unde prezența sa este cu atât mai necesară, cu cât un al doilea membru al aceluiaşi Consistoriu, colegul nostru Ipolit Tarnavschi, trebuie să petreacă la Bucureşti, pentru a-şi exercita mandatul de senator.

Capitala Bucovinei, ca oraş aşezat la marginea țării, trebuie să se bucure de toată solicitudinea onoratului guvern. Interesele româneşti trebuie salvagardate cu orice preț şi puterea statului român trebuie să se afirme cât mai puternic. Ca să vedeți cât de slab se manifestă puterea guvernului actual, vă voi cita cifre: din zece mii de alegători, lista guvernului a întrunit, la Cernăuți, numai 138 de voturi. Atragem, deci, atenția onoratului guvern asupra acestui mare inconvenient, cerem o grabnică remediere, până ce nu este prea târziu şi până ce n-am pierdut acolo tot

[34] O măsură importantă luată în această perioadă a fost cea legată de numirea unui nou Consiliu al oraşului Cernăuți, prin decizia Ministerului de Interne din 19 iunie 1920. Acesta, condus de consilierul consistorial George Şandru, era alcătuit din 40 de membri: 20 de delegați ai socialiştilor şi 20 de reprezentanți ai naționalităților oraşului (câte patru membri din partea fiecărei naționalități: română, germană, evreiască, polonă şi ucraineană). „Glasul Bucovinei", anul III, 6 iulie 1920, p. 1; Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, Bucureşti, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 180–181, Anexa XXXVI.

[35] Bucovina a fost administrată pe baza Regulamentului comunal şi a Regulamentului electoral comunal pentru Ducatul Bucovinei, conform Legii din 28 august 1908.

[36] Nicu Flondor (1872–1948) – politician, jurist, economist; a fost primar al oraşului Cernăuți (1920, 1922–1926, 1938–1940).

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

terenul. În fruntea oraşului Storojineț stă, de asemenea, un cleric, în contra tuturor dispozițiilor legale. Se vorbeşte că şi în fruntea primăriei din Suceava va fi aşezat un preot[37]. Foarte frumos şi foarte bine! Numai sfinții părinți să nu se grăbească a ceda şi acolo cârma oraşului în mâinile socialiştilor, precum a făcut-o părintele Şandru la Cernăuți. Cerem guvernului central şi-şi facă datoria.

În ceea ce priveşte, în special, oraşul Cernăuți, unde se găseşte reşedința mitropolitană şi o universitate românească, centrul comercial pe Prut, cu mare viitor în relațiile noastre comerciale pe care le vom lega cu Polonia, cred că e o datorie din partea guvernului să apere cu mai multă hotărâre interesele româneşti. Sunt sigur că în această privință nimeni în onoratul guvern nu mă va contrazice. D-lor senatori, cred că am reuşit să vă conving că, cu toate că la alegerile recente au participat toate partidele, şi cele ce s-au abținut astă toamnă, numărul votanților n-a sporit în Bucovina ci, din contră, a fost mai redus şi că procentul redus al alegătorilor socialişti nu îndreptățea pe şefii acestora de a reclama pentru ei cârma oraşului Cernăuți, care li s-a dat. S-au făcut ingerințe de tot felul, voi dovedi aceasta şi sunt sigur că, făcând lucrul acesta, mă fac apărătorul unei cauze drepte. Ingerințele în Bucovina, în genere, au fost cum nu se mai poate mai straşnice.

D. Alexandrescu: De aceea candidații guvernului au avut, chiar după spusa d-voastre, 300 voturi!

Ion Nistor: Vă voi arăta îndată cum se explică lucrul acesta. Guvernul a dat mână liberă socialiştilor în Cernăuți, pentru a ne putea combate pe noi, [cei] din Partidul Democrat al Unirii.

George Grigorovici: Aceasta nu e o explicație; îți voi explica eu îndată ce ai făcut d-ta în alegeri.

Ion Nistor: Am afirmat, d-lor, că alegerile nu s-au făcut în Bucovina în mod liber. Vă sunt dator [a aduce] dovada acestor afirmații, şi iată care este această dovadă. Pentru a face această dovadă în mod mai convingător, voi începe cu seria de ingerințe, amenințări şi călcări de lege care s-au făcut cu ocazia alegerii la cea mai înaltă instituție culturală pe care o avem în Bucovina, la Universitate. Da, şi sunt bucuros că am ocazia să vorbesc, pentru că la validarea alegerii de la Universitatea din Cernăuți nu am putut vorbi şi veți rămâne uimiți de cele ce veți auzi. La Universitatea din Cernăuți nu aveam de gând să candidez, fiindcă îmi pusesem candidatura într-un cerc electoral pentru Cameră. Numai în urmă a venit chestiunea să candidez la colegiul universitar, după ce am căzut la alegerile pentru Cameră şi nu este nicio ruşine să cazi într-o luptă dreaptă şi cinstită contra candidatului guvernamental, care s-a ales prin ingerințe, teroare, mituire şi alte fărădelegi. Colegii mei mi-au pus candidatura la Universitate. Am considerat aceasta ca o deosebită cinste pentru mine şi am acceptat candidatura la stăruința lor. Anunțarea candidaturii mele la Universitate a fost de ajuns pentru ca onoratul lichidator al Bucovinei, reprezentantul guvernului central [Dorimedont Popovici], care poate nici nu este informat îndeajuns asupra calităților morale ale acestui

[37] În perioada 1919–1920, primar al oraşului Suceava a fost juristul Epaminonda Voronca.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

domn, să-şi iasă din fire de teamă ca fostul ministru delegat al Bucovinei şi şeful Partidului [Democrat al] Unirii să intre în Parlamentul ţării pentru a controla acţiunile sale nesocotite, el îşi puse în gând de a zădărnici cu orice preţ alegerea mea la Universitate. În acest scop a ordonat rectorului Universităţii să se prezinte în birou la sine – atitudinea aceasta faţă de un rector al Universităţii o las la aprecierea onoraţilor reprezentanţi ai universităţilor surori. [...] L-a chemat pe rector şi i-a cerut să elimine din lista alegătorilor pentru colegiul universitar pe toţi profesorii sub 40 de ani, pentru că, după legea electorală pentru Senat, votează numai alegătorii care au împlinit această vârstă şi să îngrijească ca d-l profesor Vasile Gheorghiu, candidatul guvernului, să fie ales, altfel va fi mare scandal. Vă întreb, este aceasta o ingerinţă sau nu? Notaţi bine, d-nii profesori universitari care n-au atins vârsta de 40 ani, trebuie să fie eliminaţi de la vot, căci altfel va fi scandal.

Rectorul Universităţii, un eminent şi valoros bărbat, dr. Vasile Tarnavschi[38], n-a îngăduit ca un simplu funcţionar să-şi bată joc în aşa mod de frivol de cel mai înalt aşezământ de cultură din Bucovina şi de autonomia acestui institut, garantată prin lege; [acesta] a convocat Consiliul Universităţii, a relatat cazul, cu totul neobişnuit în analele Universităţii şi, luând avizul Colegiului universitar, a trimis Maiestăţii Sale Regelui, următoarea telegramă: „Cu omagială supunere, aduc la cunoştinţa Maiestăţii Voastre, că un funcţionar administrativ, preşedintele Comisiei de Lichidare, a încercat să influenţeze alegerea la Colegiul universitar, cerând, fără nicio bază de drept, eliminarea unor profesori de la votare. Protestez în numele Universităţii şi cer scutul Maiestăţii Voastre pentru apărarea autonomiei Universităţii, garantată prin lege. Dr. Vasile Tarnavschi, rectorul Universităţii din Cernăuţi”.

O voce: Cine a dat telegrama?

Ion Nistor: D-l Vasile Tarnavschi, rectorul Universităţii din Cernăuţi. O telegramă identică a fost trimisă şi d-lui ministru al Instrucţiunii Publice [Petre P. Negulescu] şi alta către toţi rectorii universităţilor din Bucureşti, Iaşi şi Cluj, prin care rectorul Universităţii din Cernăuţi îi roagă ca ei să ia sub protecţia lor colegială Universitatea din Cernăuţi, scutind-o de asemenea ingerinţe.

Mihail Vlădescu: Eu n-am primit la Bucureşti o asemenea telegramă.

Ion Nistor: Poate că n-a venit din cauza cenzurii, care reţinea telegramele de protestare în timpul alegerilor.

D. Alexandrescu. Nici la Iaşi nu s-a primit.

Ion Nistor: În urma acestei telegrame şi a protestării unanime a Consiliului Universităţii din Cernăuţi, d-l lichidator a început să se mai domolească, însă

[38] Vasile Tarnavschi (1859–1945) – preot. A absolvit Facultatea de Teologie a Universităţii din Cernăuţi, cu specializări la Viena, Breslau şi Berlin. În anul 1866 şi-a susţinut doctoratul. A fost preot, catihet, protopresviter, stavrofor, mitrofor, inspector diecezan; profesor la Catedra de Exegeza Vechiului Testament, Studiul biblic şi Studiul limbilor biblice-semitice de la Facultatea de Teologie, decan al acestei facultăţi în cinci legislaturi; director al revistei „Candela”; preşedinte al Asociaţiei Clerului Bucovinean; membru al societăţilor academice româneşti „Academia Ortodoxă”, „Junimea”, „Dacia” şi al Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, Suceava, Iaşi, Princeps Edit, 2004, p. 481–482.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

văzând că tot nu pot să aibă majoritatea pentru candidatul guvernamental, a stăruit să se facă o numire de agregat, pentru ca să-şi poată asigura majoritatea.

Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: Unul putea să facă majoritate?

Ion Nistor: Da, sub anumite împrejurări, un vot putea să determine reuşita candidatului guvernamental.

O voce: Aceasta este pură imaginaţie.

Ion Nistor: Nu este pură imaginaţie, d-lor, deoarece colegiul universitar este foarte restrâns şi adesea un singur vot poate fi hotărâtor.

Gr. Guriţă: De ce nu aţi protestat atunci?

Ion Nistor: Unde mai era să protestez, decât la Maiestatea Sa Regele, la ministrul şcolilor şi la rectorii universităţilor? D-lor, eu vă întreb pe d-voastră dacă este admisibil ca, înainte de alegeri cu 16 ore, să se facă numirea unui profesor agregat, pentru ca noaptea să depună jurământul şi a doua zi, la ora opt, să vină la alegeri? Dar, cu aceasta nu s-a terminat încă nesfârşita serie de ingerinţe nepermise şi ilegale. Văzând d-l lichidator al Bucovinei că nici cu votul noului agregat numit în biroul d-lui ministru de Interne [Constantin Argetoianu], fiindcă d-l ministru al şcoalelor era plecat la Sibiu, nu-şi poate asigura majoritatea pentru candidatul său, recurge la un mijloc de ingerinţe din ce în ce mai reproşabile. Prin oameni de ai săi, fură adunaţi, la 31 mai, de pe stradă, vreo şase studenţi neorientaţi, fură trataţi cu alcool, încărcaţi în automobile şi trimişi la profesorii germani ca să-i ,,roage" să nu vină la alegeri. Prin abţinerea acestora, se credea că se va putea obţine o majoritate pentru candidatul guvernamental. Dar luni noaptea, manopera nu reuşi. Peste noapte, numărul studenţilor spori şi marţi, în ziua alegerii, la orele şapte dimineaţa, se prezintă din nou la locuinţele aceloraşi profesori vreo zece studenţi, cu aceeaşi cerere, mai hotărâtă numai. D-lor, acestea sunt fapte care dovedesc până la evidenţă că s-a încercat terorizarea Colegiului universitar, prin eliminarea profesorilor sub 40 de ani, prin numirea unui agregat în preziua alegerii şi prin ameninţarea profesorilor de către studenţii puşi la cale de d-l lichidator, ca să determine pe profesori de a se abţine de la vot. [...] Consiliul Universităţii a făcut anchetă şi este pe cale să descopere numele studenţilor care au luat parte la această propagandă, pentru ca ei să-şi primească pedeapsa meritată.

Să nu credeţi că s-a încheiat cu aceasta seria ingerinţelor nepermise. Nu, d-lor, Consiliul Naţional German, sesizat de d-l lichidator al Bucovinei, a trimis pe capul profesorilor germani o mulţime de oameni ca să facă ingerinţe, ca să nu voteze sau în orice caz să se abţină. Şi dacă aţi citit dosarul contestaţiei aduse contra validării alegerii mele, aţi putut vedea din declaraţia acestui Consiliu Naţional că s-a stăruit din răsputeri pe lângă profesorii germani ca să se abţină de la vot. Protestez, deci, în numele colegilor mei de la Universitate, contra afirmaţiei d-lui Ipolit Tarnavschi, care a susţinut în Secţiunea de Verificare [a alegerilor] că profesorii germani sunt consideraţi ca o zestre guvernamentală. D-lor senatori, profesorii universitari sunt alegători destul de maturi pentru a-şi da votul lor după convingere. Şi ei au votat după cum le-a dictat conştiinţa.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

Cazul acesta, prezentat în toată nuditatea sa, vă va da ocazia să judecați dacă s-au făcut sau nu ingerințe. [...] Ce dovadă mai doriți, în afară de declarația de la dosar, de care vă voi vorbi.

Constantin Cosmiuc: D-le senator, vă rog să explicați ce este cu retragerea cuvântului de onoare?

Ion Nistor: Candidatul căzut susține în contestația sa că profesorii universitari s-ar fi legat față de mine pe cuvânt de onoare să mă voteze şi că pe urmă, sub influența presiunilor pe care d-lui însuşi conceda [admitea] că s-au comis, comisia ar fi venit la mine să-mi ceară să-i dezleg de cuvântul de onoare pe care mi l-au dat. Regret că onoratul meu contracandidat [Vasile Gheorghiu] a omis să dovedească că profesorii germani mi-ar fi dat, de fapt, cuvântul că mă vor vota şi că pe urmă ar fi încercat să-şi retragă cuvântul. [...] Afirmații gratuite. Un om de onoare nu-şi retrage cuvântul şi profesorii universitari sunt bărbați de onoare.

Constantin Cosmiuc: Când erai ministru, te-ai ales tot cu asemenea presiuni.

Ion Nistor: În loc să-ți vezi de şcoală, ai încercat să te alegi şi d-ta cu ajutorul guvernului, ca acum, dar te-am refuzat. *Hinc illae lacrimae*. Dar să revenim la obiect. Rămâne fapt dovedit că chiar la Colegiul universitar s-au încercat ingerințe nepermise şi s-au comis presiuni şi teroare. Şi dacă la colegiul electoral cel mai cult s-a purces aşa precum am arătat, vă întreb pe d-voastră ce trebuie să se fi făcut în circumscripțiile electorale rurale, unde alegătorii sunt oameni, în cea mai mare parte, fără cunoştință de carte şi fără pregătire politică? D-l Grigorovici zâmbeşte, pentru că dumnealui nu a avut nicio greutate în campania electorală, bucurându-se de sprijinul guvernului local. Când a voit partidul burghez, în seara alegerilor, la orele şapte, să țină o adunare, aceasta a fost cu forța zădărnicită de socialişti, iar guvernul local, având cunoştință de aceasta, n-a întreprins nimic ca să împiedice această teroare socialistă. Prin urmare, vedeți d-le Grigorovici că, în privința aceasta, nu aveți niciun motiv să vă plângeți. De altfel, aş mai vrea să adaug un lucru: astă toamnă ați zis că vă abțineți de la alegeri din cauza legii electorale, a stării de asediu şi a cenzurii. În actualele alegeri ați participat în aceleaşi condiții ca şi atunci. Aceeaşi lege electorală, cenzură, stare de asediu. Cum se explică asta?

George Grigorovici: Ne-am abținut din cauza d-voastră.

Ion Nistor: V-ați abținut fiindcă nu erați sigur de sprijinul guvernului, ca de astă dată. În circumscripțiile electorale, ingerințele şi abuzurile de putere ce s-au comis din partea organelor administrative sunt de necrezut. Preşedintele Comisiei de Lichidare, însoțit de un întreg stat major de agenți electorali, s-a dus din județ în județ, a chemat pe primari, pe secretarii comunali, preoți, învățători, scutindu-i de serviciu în ziua aceea şi le-a dat pur şi simplu ordin: d-voastră aveți să alegeți pe cutare şi cutare şi aceasta fiindcă aşa este dorința d-lui general Averescu şi, ceea ce este mai grav, şi a Maiestății Sale Regelui. D-lor senatori, afirmația aceasta este adeverită, ea a fost făcută în oraşul Siret. Să-mi dați voie ca, împreună cu d-voastre, să protestez cu toată hotărârea contra abuzului ce se face în numele M.S. Regelui în luptele noastre electorale. Pentru a asigura izbânda candidaților guvernamentali s-au

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

mobilizat toți funcționarii publici. Din ordinul d-lui lichidator, acei funcționari, însoțiți de numeroşi agitatori, foşti agenți austrieci, cutreierau, în automobilele statului, circumscripțiile electorale, pentru a face agitație în folosul candidaților guvernamentali; abuzând de situația lor oficială, ei făceau ingerințe nepermise, amenințau lumea în tot felul, retrăgeau concesiunile date în toată regula şi terorizau pe cetățeni în exercitarea liberă a dreptului lor de vot. Iar dacă în vreo comună se găsea vreun primar mai dârz şi mai conştient de drepturile sale constituționale, bietul om plătea curajul său cu imediata destituire din postul său, la care ajunsese prin alegere în toată regula. Aşa s-a întâmplat în comuna Vama, județul Câmpulungului, unde primarul Constantin Cotlarciuc a fost destituit în mod ilegal, cu întreg Consiliul comunal, fiindcă n-a voit să declare că intră în Partidul Poporului. Aceeaşi soartă a îndurat şi primarul din Cârlibaba, Alexandru Cozub, fiind înlocuit cu fostul primar austriac, care a anihilat îndată tot succesul străduințelor administrației româneşti, introducând din nou limba germană în locul celei româneşti în şcoală şi în primărie. Din aceleaşi motive au fost destituiți şi primarii din comunele Pătrăuți pe Siret, Camenca, Broscăuți, Câmpulung, Storojineț etc., etc. Protestul candidatului nostru, Iorgu G. Toma [acesta a candidat în circumscripția electorală Câmpulung, județul Câmpulung], contra acestei evidente călcări de lege n-a dat niciun rezultat. Cazul este şi mai grav când ne gândim că aceşti funcționari nu se mulțumeau numai să agite pentru candidații guvernului ci ei, în cuvântările lor, criticau aspru stăpânirea românească şi atâțau poporul contra dispozițiilor luate în vederea întăririi şi consolidării statului.

Dovada este faptul revoltător ce s-a întâmplat la alegerile din Toporăuți. Acolo unde [sunt] sute de familii slavizate, cu nume Carp, Soroceanu, Morar, Lupu, Cozub, Cârnați etc., aceşti cetățeni au cerut ca în şcoala satului să se vorbească româneşte şi eu, ca ministru-delegat, am dat urmare acestei cereri drepte; înainte de alegeri şi-a făcut apariția în Toporăuți funcționarul Pratter, cu agenții săi electorali, trimis de [către] d-l lichidator, pentru a face propagandă electorală pentru candidatul guvernului. Acest domn, aflând că alegătorii care ceruseră şcoală românească nu vor să voteze pentru guvern, a pus pe învățătorul Starciuc să rostească în fața alegătorilor adunați următoarele: „Oameni buni, nu vă lăsați înşelați de cutare țărani, aceştia sunt trădătorii voştri şi voiesc să vă introducă limba românească şi să vă deznaționalizeze”. Este admisibil lucrul acesta într-o provincie de curând alipită? Judecați d-voastră înşivă, judece onoratul guvern, care tolerează şi încurajează astfel de lucruri.

Dar nici funcționarii Direcției Fondului bisericesc nu s-au lăsat mai prejos în ceea ce priveşte ingerințele electorale, abuzul de putere şi călcarea de lege. Nicăieri presiunea aceasta nu s-a simțit mai mult ca în circumscripția electorală Vicovu de Sus. Circumscripția aceasta este împrejmuită din toate părțile de bogatele păduri ale Fondului bisericesc. Locuitorii din această vale sunt clienții Fondului ca muncitori de pădure, ca negustori de lemne şi ca crescători de vite. Pădurile lor comunale le-au pierdut pe un preț de nimic la speculanți, ca bunăoară Laura, care a

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

ajuns în mâinile d-lui Iancu Flondor[39]. Pentru a obține lemn de pădure sau păscătoare pentru vite, trebuie să trăiești bine cu slujbașii Fondului. Folosindu-se de această împrejurare, lichidatorul Bucovinei a lansat candidatura unui organ activ al administrației Fondului, Aurel Țurcan, care nici n-a demisionat în termen legal din slujba sa și a mobilizat întreg personalul silvic din Valea Sucevei, pentru a

[39] Iancu Flondor a fost implicat într-o afacere dubioasă de exploatare a lemnului din pădurea Laura, despre care relatează Aurelian Moldovan (P.D.U., județul Siret) în ședința A.D. din 25 decembrie 1919: „D-le președinte, d-lor deputați, prin secularizarea mănăstirilor din Bucovina, din averile acestor mănăstiri a fost creat Fondul regional [religionar]. Partea cea mai mare din averile acestui Fond se compune din păduri. Țăranii aveau, însă, asupra acestor păduri anumite drepturi moștenite. Trecând la administrarea Fondului pe seama statului, administrația austriacă a găsit cu cale să suprime drepturile moștenite ale țăranilor asupra pădurilor Fondului și le-a cedat în schimb părți din aceste păduri, care au trecut în proprietatea țăranilor sub formă de păduri comunale sau sub formă de obști sătești cu drept de servitute. Dreptul de părtași la obște nu este personal, ci revine casei și gospodăriei care a intrat în obște la formarea ei, așa că numai vânzându-se casa și gospodăria întreagă, se poate vinde și dreptul de partaj la o astfel de obște. Comuna Vicovu de Sus, din județul Rădăuți, din Bucovina, cu o populație de peste 9 000 de locuitori, a primit la timpul său pădurea Laura, în întindere de câteva mii de hectare. Cele 523 de gospodării țărănești care formau pe atunci comuna Vicovu de Sus s-au constituit în obște și au administrat pădurea Laura pe socoteala lor, ce-i drept în mod primitiv, dar totuși spre folosul tuturor țăranilor din acel sat. Cam acum 25 de ani, oamenii, obișnuiți să speculeze naivitatea și lipsa de experiență a țăranilor, au început a cumpăra pe prețuri derizorii părtășii la obștea comunei Laura. Pe această cale, speculatorii aceștia voiau să exploateze pădurea Laura în folosul lor. Țăranii ce nu-și vânduseră părtășiile făceau mari dificultăți acestor noi părtași de ocazie, care nu numai că nu-și puteau realiza planurile, dar riscau chiar să-și piardă și o parte din capitalul investit. Administrația austriacă, în frunte cu guvernul Bucovinei, voind să salveze situația financiară a acelor noi industriași de lemne, s-a pus în căutarea unui cumpărător pentru toate părtășiile înstrăinate din obștea Laura și anume un cumpărător care să nu fie străin pentru țăranii vicoveni, așa ca să se poată mai ușor înțelege cu ei. Guvernul Bucovinei a avut o mare șansă găsind un consorțiu în frunte cu, pe atunci, d-l dr. Iancu cavaler de Flondor, care a făcut tranzacția cu Moses Maidanek, deținătorul pe nedrept al unui însemnat număr de părtășii la pădurea Laura. D-l Flondor a continuat cumpărarea părtășiilor pe prețuri ceva mai urcate, dar totuși derizorii. Ajungând consorțiul să dispună de majoritatea celor 525 de părtășii la obștea Laura, d-l Flondor a cerut pe cale judecătorească ca să iasă din indiviziune cu partea corespunzătoare numărului părtășiilor ce le deținea. Legea servitutelor prevede că astfel de păduri sunt indivizibile și inalienabile, dar, cu toate acestea, d-l Iancu Flondor a obținut o sentință judecătorească în baza căreia consorțiul d-sale crede a fi proprietarul acestei averi țărănești. Țăranii au fost de bună credință că vând numai dreptul de exploatare al pădurii Laura, după cum, pe vremuri, a făcut și d-l Flondor să creadă lucrul acesta, dar astăzi consorțiul d-lui Flondor este de părere contrarie. Această discuție este rămasă în litigiu încă de la izbucnirea Războiului Mondial. Țăranii comunei Vicov de Sus nu renunțaseră la dreptul lor în privința pădurii Laura sub stăpânirea austriacă, care a promovat în mod vădit această afacere urâtă, dar acum, când ei nu mai sunt străini în țara lor, nici nu le poate intra în cap gândul că nu [l]i se va face dreptate. De la actualul Parlament așteaptă ei mântuirea avutului lor înstrăinat prin vicleșug. D-le președinte, pentru a putea dezvolta o interpelare în această chestiune, vă rog să binevoiți a interveni pe lângă cei în drept ca să fie puse la dispoziția biroului acestei Adunări toate dosarele privitoare la pădurea Laura (comuna Vicovu de Sus, județul Rădăuți, Bucovina), începând cu dosarele Feingold, Axelrac, Maidanek și terminând cu cele ale d-lui dr. Iancu Flondor”. D.A.D., M.O., nr. 21, 17 ianuarie 1920, p. 270; *Bucovineni în Parlamentul României întregite*, vol. I, *Sesiunea 1919–1920*, cuvânt-înainte de Ion Agrigoroaiei, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de Rodica Iațencu și Marian Olaru, indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2015, p. 126–128.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

teroriza şi ameninţa lumea că cei ce nu vor vota pe candidatul guvernului nu vor primi din pădurea Fondului nicio ţandără de lemn şi că vitele lor nu vor fi admise la păscătoare. Iar pentru a întuneca conştiinţa de drept şi legalitate a alegătorilor s-a recurs la derutarea lor prin şiroaie de alcool; îmbătaţi cu alcool şi ameninţaţi de [către] slujbaşii Fondului cu excluderea lor de la pădure, alegătorii au fost siliţi să voteze pentru candidatul guvernului. Iată taina căderii mele în circumscripţia Vicovu de Sus. Agitaţia cea mai neruşinată s-a făcut de către slujbaşul Fondului din Frătăuţii Noi, Boris Welehorski, unul dintre cei mai primejdioşi agenţi ruşi din Bucovina şi un duşman de moarte al statului român. Pentru a-l avea sub o mai bună pază, guvernul trecut l-a mutat la Cernăuţi; prin decret regal, guvernul actual îl menţine la Frătăuţi, pentru a se folosi de el în campania electorală. Şi, de fapt, agentul acesta a asigurat alegerea d-lui Ţurcan. Căci el a însoţit pe candidatul guvernului în munţii huţăneşti, a convocat acolo huţănimea paşnică şi a aţâţat-o contra statului român. El a blamat limba oficială a statului, a provocat pe huţani, care înşişi ceruseră să înveţe româneşte, să izgonească pe dascălii români, să primească scrisori oficiale scrise numai în limba lor şi câte de toate. Tot ce guvernul anterior lucrase pentru apropierea elementului huţănesc şi pentru consolidarea stăpânirii româneşti în acele regiuni expuse, a dărâmat într-o clipă cuvântarea aţâţătoare a fostului agent ţarist, şi toate acestea în numele şi sub patronajul unui general care a luptat pentru întregirea neamului şi a pământului strămoşesc. Şi pentru ca agitaţia antiromânească să continue, a rămas fratele agentului, Iason Welehorski, ca administrator silvic la Seletin. Se poate ca slujbaşii publici în Bucovina să facă agitaţii electorale, îndreptate direct contra statului care îi plăteşte? De tagma agentului Welehorski sunt şi alţi slujbaşi ai Fondului, dar mai ales un oarecare Aurel Isopescu, al cărui abuz de putere a fost semnalat d-lui ministru de [Agricultură şi] Domenii [Teodor Cudalbu].

Este nespus de dureros de a constata asemenea fapte, dar ele trebuie înfierate, pentru ca să nu se mai repete paguba statului şi a închegării naţionale. Se poate ca după ce am aşteptat 150 de ani pentru ca să ne unim cu Patria Mamă şi după ce, luptând cu mari greutăţi, am reuşit să îndrumăm viaţa politică şi culturală pe calea cea bună şi adevărată, să vină alţii să distrugă ce clădirăm noi acolo? Nu zâmbiţi, d-lor, cazul acesta merită toată atenţia d-voastre. Nu fac aici politică de partid, eu reprezint, prin glasul meu, Bucovina şi am o datorie sfântă ca să demasc aici, înaintea d-voastre, totul ce se unelteşte împotriva ei. Ingerinţe, d-lor, s-au făcut pretutindeni, dar felul cum s-au făcut în Bucovina este unic şi întrece orice imaginaţie. Campania electorală a fost îndreptată împotriva mea şi a Partidului [Democrat al] Unirii din care fac parte. Lozinca era: eliminarea mea şi a partidului meu din viaţa politică. Acesta era singurul program de luptă. Ei bine, mă vedeţi pe mine şi aţi avut ocazia să cunoaşteţi şi pe partizanii mei, d-nii Hurmuzachi, Vasilco, Toma, Morariu, Percec, Simionovici, Ungureanu ş.a. Ei bine, d-lor, suntem noi elemente atât de primejdioase pentru pacea şi liniştea ţării, pentru ca întreaga campanie să fie dusă numai contra noastră? Eram noi oare mai periculoşi ordinii publice ca însuşi d-l [Constantin] Krakalia, care cere plebiscit pentru

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

ținuturile de peste Prut?[40]

De ce să se concentreze contra unui singur om toată această campanie, care, de altfel, îmi face cea mai mare cinste, dar care s-a dus în paguba intereselor țării? Nu este vorba de mine şi de partidul meu, când în joc sunt interesele superioare ale neamului. Şi ce alta decât răutatea şi completa inconştiență înseamnă strigătul de triumf care găsi ecou până în oficiosul guvernului, „Îndreptarea", care, în nr. 120, din 31 mai, anunță cu mare bucurie „eliminarea d-lui Nistor şi a partidului său din viața politică". Iar organul d-lui lichidator făcea şi anunțul mortuar pentru partidul meu. Ce naivitate! Dar, d-lor senatori, partidele care reprezintă forțele vii ale neamului, care sunt exponentele politice şi culturale ale unei grupări de oameni harnici şi conştienți, partidele acestea nu mor, ci ele trăiesc şi prosperă, în ciuda cioclilor care trag în zadar clopotele de înmormântare. Şi noi, d-lor, reprezentăm o forță vie a neamului, cu şi fără voia onoratului lichidator şi a aderenților săi. Orice s-ar zice, d-lor, un lucru rămâne bine stabilit, că nu politicienii care au făcut politica austriacă sunt acei care au meritul de a fi contribuit la alipirea Bucovinei la Patria Mumă; nu acei care au luptat ca să câştige succese momentane şi efemere au acest merit, ci acei care au ținut treză conştiința națională, cu toată vitregia timpurilor grele prin care a trecut poporul român în Bucovina şi care au ştiut, prin greutăți fără seamăn, să țină veşnic vie şi neatinsă flacăra românismului în această provincie românească. Aceştia au, d-lor senatori, marele merit de a fi înfăptuit, la momentul dat, unirea cu Țara Mumă.

Când fac această evocare, gândul meu se îndreaptă către generația de la 1848, care a reluat legăturile rupte de multă vreme cu intelectualii din celelalte provincii româneşti, gândul meu se îndreaptă către cei ce au întărit şi au cultivat cu dragoste aceste legături şi către mănunchiul de tineri curajoşi şi însufleți care, la 1904, au înjghebat revista „Junimea literară"[41], închinată exclusiv cultivării acestor legături sfinte. Se dădeau aprige lupte politice atunci între politicienii noştri bucovineni, unii mai slugarnici decât alții față de austrieci. Noi, o mână de oameni tineri, am crezut că nu este compatibil cu convingerile noastre de a ne închina la austrieci şi am hotărât să facem politică culturală, propovăduind unitatea culturală, care era să

[40] Constantin Krakalia, în şedința A.D. din 12 august 1920, a susținut ideea organizării unui plebiscit în nordul Bucovinei, în zona dintre Prut şi Nistru, ținut cu populație majoritar ucraineană. D.A.D., M.O., nr. 47, 24 august 1920, p. 1002; *Bucovineni în Parlamentul României întregite*, vol. II.1, *Adunarea Deputaților, legislatura 1920–1922*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note şi comentarii de Rodica Iațencu şi Marian Olaru, indice de nume de Rodica Iațencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2016, p. 123–124. Ideea organizării unui plebiscit era mai veche. În luna iunie 1920, într-un interviu acordat ziarului „Luptătorul", Krakalia preciza următoarele: „Nu este adevărat că am avea de gând să aducem un protest contra alipirii Bucovinei la România. Voim numai să cerem în Bucovina de Nord un plebiscit". Apud Radu Economu, *op. cit.*, p. 80. Solicitările liderului ucrainean se înscriu pe linia unor mai vechi preocupări pentru menținerea preponderenței acestei minorități în zonele nordice ale Bucovinei şi ca o formă de rezistență față de aşa-zisa românizare, promovată de autoritățile române ale vremii.

[41] „Junimea literară". Revistă literară ştiințifică, 1904–1914 (Cernăuți, Suceava), editor şi redactor responsabil Ion Nistor. Reapare la Cernăuți, în perioada 1923–1937, cu subtitlul „Revistă de literatură, artă, ştiință", director Ion Nistor, secretar de redacție Leca Morariu. Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *Presa românească în Bucovina (1809–1944)*, f.l., f.e., f.a., p. 55, 77.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

premeargă unității politice înfăptuite azi. Şi acest lucru, d-lor senatori, nu poate să fie contestat de către nimeni, toți acei care sunt în curent cu mişcarea românismului din Bucovina nu pot să nege şi să recunoască că în epoca aceasta de renaştere s-a făcut mult, cât se poate de mult pe tărâmul național în Bucovina. Grație acestor manifestații româneşti făcute în timpurile cele mai grele prin care trecea poporul român din Bucovina, am reuşit, în sfârşit, să creăm o nouă mentalitate, să ținem legătura strânsă între pătura cultă şi poporul din Bucovina şi am făcut aceasta, d-lor senatori, renunțând la toate avantajele pe care guvernul din Austria era dispus să ni le gratifice cu mâna largă. Fără să ținem seamă de nimic, ne-am făcut pe deplin datoria, am ținut dreaptă şi vie conştiința națională în sufletul poporului român din Bucovina, am pregătit sufletele pentru ceasul cel mare ce era să vină. Şi când a sunat ceasul, 300 de tineri au părăsit Bucovina, spre a se înrola în armata română, pentru ca, împreună cu d-voastre, cei din Regat, să frângă lanțurile robiei seculare, să întregească hotarele şi să înfăptuiască unirea cea mare a tuturor românilor[42].

[42] După izbucnirea Primului Război Mondial o parte dintre bucovinenii cu convingeri naționaliste, în frunte cu Ion Nistor, a trecut în Regatul României. Stabilit la Bucureşti, I. Nistor a constituit, împreună cu G. Tofan, I. Grămadă, I. Toma, T. V. Stefanelli, Em. Iliuț, N. Cotos ş.a., Comitetul refugiaților bucovineni. Acesta şi-a propus să desfăşoare, împreună cu Asociația bucovinenilor (înființată în iunie 1915) o intensă activitate propagandistică în scopul sensibilizării opiniei publice româneşti în vederea „susținerii idealului național în sensul grabnicei reuniri a Bucovinei cu România". Aflându-se în legături permanente cu guvernul român şi cu Ion I. C. Brătianu, informând autoritățile despre situația din Bucovina, I. Nistor a militat pentru intrarea României în război alături de puterile Antantei, a cărei victorie ar fi putut garanta realizarea aspirațiilor naționale ale românilor. După intrarea României în război alături de puterile Antantei (1916), ideea realizării unui stat unitar a fost percepută cu mai multă sensibilitate şi de către românii din Bucovina, influențați de activitatea refugiaților bucovineni. În urma acțiunilor Comitetului refugiaților bucovineni, constituit la Chişinău pentru apărarea intereselor bucovinene, s-a organizat, la 2 iunie 1917, cu autorizația guvernului român, Misiunea română în Bucovina, care a combătut propaganda austro-germană, a informat pe românii bucovineni rămaşi acasă despre scopul participării României la război, a studiat situația politică, economică şi administrativă din Bucovina în vederea introducerii administrației româneşti, a adunat material documentar pentru susținerea cauzei româneşti la viitoarele tratative de pace, a ajutorat familiile soldaților români care luptau ca voluntari pe frontul românesc. Refugiații bucovineni au elaborat şi un *Statut pentru organizarea serviciului de propagandă românesc în Bucovina*, care a primit aprobarea guvernului român, prin ministrul de Interne de la Iaşi, cu scopul de a aduce lămuriri asupra necesității unirii. Împreună cu refugiații transilvăneni, bucovinenii au constituit şi la Iaşi un Comitet național al românilor ardeleni şi bucovineni aflători în Moldova şi Basarabia şi al Corpului ofițeresc de voluntari, care a depus jurământul de credință față de statul român. La Odessa, I. Nistor, împreună cu alți refugiați, a format, la 21 ianuarie 1918, Comitetul național al românilor refugiați din Austro-Ungaria. Acesta a desfăşurat o rodnică activitate în vederea autodeterminării şi unității tuturor românilor într-un singur stat. În scopul întăririi legăturilor cu refugiații ardeleni şi a întreținerii contactelor cu oficialitățile din Regat, refugiații bucovineni au editat un organ propriu, „Revista Bucovinei". De asemenea, la Kiev funcționa un comandament central al refugiaților bucovineni şi ardeleni, care a alcătuit un comitet de propagandă în vederea editării gazetei „România Mare", iar la Odessa s-a încercat organizarea politică a refugiaților. Doina Alexa, *Ion Nistor în acțiunea pentru realizarea Marii Uniri. Itinerar cronologic*, în „Codrul Cosminului", Suceava, s.n., 1995, nr. 1(11), p. 121; *Unirea Bucovinei. 28 noiembrie 1918. Studii şi documente de Ion Nistor*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1928, p. 29–31; Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p. 362–363; Doina Alexa, *Ion Nistor – dimensiunile personalității politice şi culturale*, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina – Basarabia, 2000, p. 102–103.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

Iată cum am înțeles noi să pregătim realizarea idealului național! Pe tărâmul cultural am făcut tot ce se putea face pentru a păstra vie conştiința națională, iar pe câmpul de luptă neuitatul nostru prieten, scriitorul Ion Grămadă[43], şi-a vărsat sângele la Cireşoaia, alături de eroii voştri, pentru a pecetlui pe vecie unirea Bucovinei cu Patria Mumă.

Constantin Cosmiuc: Nu e adevărat!

Ion Nistor: Ce nu e adevărat? D-ta şi şeful d-tale îndrăzniți să contestați aceasta şi ne numiți trădători pentru că ne-am părăsit țara şi am venit să luptăm alături de frații de aici? Nu stau de vorbă cu d-ta în privința aceasta. Nu face cinste că am venit aici şi că am contribuit şi noi, după puterile noastre, la dezrobirea neamului? Şi atunci când rândurile noastre s-au întărit cu voluntari veniți din Rusia şi am manifestat în Piața Unirii din Iaşi, d-l Cosmiuc şi cu prietenii d-sale făceau mendrele austriecilor şi dezvoltau la sate o agitație nebună pentru împrumutul de război al asupritorilor şi d-voastre aveți îndrăzneala de a ne taxa de fugari şi dezertori?

Constantin Cosmiuc: Aşa a fost. Nu v-ați făcut datoria.

Ion Nistor: Datoria ți-ai făcut-o d-ta față de austrieci cu vârf şi îndesat! [...] Vin la subiect, d-le preşedinte. Noi avem conştiința împăcată că ne-am făcut, atât înainte cât şi în cursul războiului, datoria deplină. Şi că nici în Basarabia n-am stat degeaba, o ştie toată lumea. D-l Alexandri este aici şi poate confirma spusele mele. După înfăptuirea Unirii, la care noi am jucat rolul determinant, am ajuns la cârma Bucovinei. Şi în această situație, plină de grea răspundere, ne-am făcut pe deplin datoria față de țară şi neam. Am organizat serviciile publice, am înfăptuit reforma agrară şi am dat țării o universitate românească. În septembrie 1919, acei care, timp de 20 de ani, luptaseră pentru o idee, cu toată convingerea şi cu tot sufletul nostru, ne-am grupat în Partidul Democrat al Unirii[44]. Acest partid cuprinde în sânul său

[43] Ion Grămadă (1866–1917) – istoric şi prozator. Şi-a făcut studiile superioare la Cernăuți şi Viena. Şi-a susținut doctoratul cu teza *Participarea românilor la asediul Vienei, 1683*. A fost membru al Societății „România Junǎ” şi a colaborat la „Deutsches Volksblatt” (Cernăuți). În perioada 1912–1913, a fost redactor la ziarul „Românul” (Arad), apoi la „Viața nouă”. Organ politic național (Cernăuți), publicație a Clubului Național Român şi a colaborat la „Dimineața” (București), susținând cauza românilor bucovineni. A fost profesor la Liceul german din Cernăuți, unde a predat istoria, limba română şi logica. Autor de nuvele, schițe, eseuri. De asemenea, este autorul unei monografii despre Societatea „România Junǎ” din Viena. După izbucnirea Primului Război Mondial s-a înrolat voluntar în armata română. A fost comandant de pluton în Regimentul 8 Vânători. A murit în luptele de la Cireşoaia. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, Suceava, Iaşi, Princeps Edit, 2004, p. 443–444.

[44] Partidul Democrat al Unirii a fost prima formațiune politică apărută după anul 1918 în Bucovina. Partidul s-a înființat la 15 septembrie 1919, din inițiativa grupării centraliste conduse de Ion Nistor, care era preşedintele partidului; vicepreşedinți erau Iorgu G. Toma şi N. Alexandrescu. Partidul s-a constituit ca o necesitate a „vieții obşteşti din Bucovina în care, prin unirea cu toți românii dintre Nistru şi Tisa, alte idei trebuie să conducă sufletul poporului decât cele ce l-au condus sub vitrega stăpânire austriacă”. Analizând originile P.D.U., George Rotică afirma: „Grupați în jurul acestei reviste («Glasul Bucovinei» – n.n.), având deviza «prin cultură românească, spre o politică românească», ne-am adresat puterilor morale ale neamului, chemându-le la o nouă viață, din apatia în care le ştiam încremenite de cei doi nedespărțiți aliați: Austriacismul bănos şi politicianismul găunos […]. O întinsă şi neobosită propagandă culturală în toate direcțiile […] anunțăm pentru cine nu-şi are ochii orbiți de un strat prea gros de austriacism, o mentalitate care se afirma tot mai răspicat”. Având menirea să facă trecerea „de la vechea stăpânire de robie austriacă la noua stăpânire românească, de libertate deplină”, scopul P.D.U. a fost acela „de a introduce Bucovina în albia

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

tot ce neamul nostru din Bucovina are mai ales, ca forță de muncă, ca autoritate morală, ca pregătire politică şi ca intelectualitate. Or, d-lor, acest partid, care şi-a făcut datoria, credeți d-voastre sau cred d-nii ce sunt azi la putere în Bucovina, că poate fi desființat fiindcă n-a avut noroc la alegeri? Dar nesuccesul acesta se explică prin ingerințele şi presiunile nemaipomenite care s-au făcut din partea guvernului. Şi, totuşi, candidații noştri au întrunit peste o treime din voturile date în diverse circumscripții electorale. Dacă legea noastră electorală prevedea reprezentarea proporțională şi în circumscripțiile electorale rurale, noi de bună seamă că am fi cu mult mai bine reprezentați în Corpurile legiuitoare. Dar, d-lor, nu cantitatea, ci calitatea determină în luptele politice. Partidul nostru reprezintă o forță vie a neamului, el a refuzat să fuzioneze cu Partidul Poporului[45], el viețuieşte prin forțele lui, prin programul lui democratic şi prin doctrina sa patriotică şi națională. Pot să dispar eu, dar vor veni alții în locul meu şi vor duce mai departe lupta pentru neam şi țară, cu aceeaşi îndârjire ca şi mine. E cu neputință ca noi să dispărem de pe arena politică, pentru ca dumnealor, care au făcut politică austriacă, să ne ocupe locul. Vom lupta pentru apărarea intereselor superioare ale neamului cu acelaşi devotament, cu aceeaşi dragoste şi cu aceeaşi hotărâre ca şi până acum şi ne vom face datoria mai departe, fie în Parlament, fie la guvern sau opoziție, căci noi nu ne-am împlinit încă misiunea noastră întreagă.

Împrejurările din Bucovina trebuie judecate după alte critici decât în celelalte provincii. Mă adresez onoratului guvern şi onoratului Senat cu rugămintea să ne dea ajutorul necesar în lupta aceasta. Bucovina este la hotarul țării şi acolo sunt şi regiuni contestate şi vă mărturisesc că durerea cea mai mare pe care am simțit-o cu ocazia alegerilor a fost când, la nordul Prutului, s-au ales reprezentanți ai socialismului agrar, care la început cereau chiar anexarea la Ucraina, iar acum se mulțumesc să ceară un plebiscit pentru ținuturile de peste Prut. Aşa susține d-l Krakalia, deputat socialist, într-un interviu publicat în „Luptătorul". Datoria noastră, d-lor, este să apărăm pământul strămoşesc în contra unor asemenea porniri. Apelez la d-nii care reprezintă majoritatea şi la toți bunii români să ne dea ajutorul

românismului". În acest sens, programul P.D.U., călăuzit de lozinca „Sus mâinile şi izbândă gândurilor curate", prevedea: unificarea administrativă prin descentralizare, unificarea justiției, libertate națională, culturală, confesională, reorganizarea învățământului, vot universal, realizarea reformei agrare, printr-o „dreaptă împărțire a pământului". Doina Alexa, *op. cit.*, p. 196; „Glasul Bucovinei", anul II, 26 octombrie 1919, p. 1; 31 octombrie 1919, p. 1; George Rotică, *Originile partidului nostru*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 12 noiembrie 1919, p. 1; Romulus Cândea, *Ion Nistor*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1927", Cernăuți, 1927, p. 34.

[45] După demisia guvernului Al. Vaida-Voevod (13 martie 1920), P.D.U. a aderat la Federația Democrației Național-Sociale (această grupare, condusă de Nicolae Iorga, a adunat partidele Blocului Parlamentar, trecute în opoziție). Inițial, P.D.U. a încercat o colaborare cu guvernul Alexandru Averescu, dar impunerea anumitor condiții politice – fuzionarea cu partidul ce urma să se înființeze, Partidul Poporului (17 aprilie 1920), şi asumarea răspunderii pentru măsurile de unificare, au determinat, cum afirma Ion Nistor, „o schimbare esențială în conduita noastră politică de până atunci. Ne găseam la o răspântie de drum în calea noastră politică. Ni se cerea să ne schimbăm cu desăvârşire orientarea noastră politică". Ion Nistor, *Din viața politică*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1921", Cernăuți, 1921, p. 167.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

lor în lupta aceasta pe care trebuie să o ducem şi să nu ne combată pe noi, care ducem această luptă, pentru că din lupta fratricidă ar putea să câştige alţii în paguba noastră, cum s-a mai întâmplat. Oricine va fi la cârmă – vă mărturisesc sincer, că astăzi în capul administraţiei din Bucovina nu este o situaţie de invidiat –, nu trebuie să scape din vedere interesele mari şi permanente ale neamului.

Onoratul guvern a servit rău aceste interese, susţinând la Storojineţ candidatura [pentru A.D.] unui neamţ, dr. Alfred Kohlruss – aceasta constituie o adevărată provocare la adresa românilor, cărora nici austriecii n-ar fi îndrăznit să le impună un deputat străin. De asemenea, greşeşte onoratul guvern când găseşte de cuviinţă să numească prefecţi care nu ştiu româneşte, necum să fie animaţi de înalte sentimente naţionale, pe care ar trebui să le propage în rândurile populaţiei. E trist, d-lor, când astfel de prefecţi, neştiutori de limbă românească, funcţionează chiar în judeţele de hotar, ca bunăoară la Văşcăuţi pe Ceremuş.

Lupta electorală care a fost în Bucovina, a fost nedreaptă, căci ea s-a dat în contra bunilor români. În această luptă s-a scăpat din vedere că erau alte interese, mult mai superioare, care trebuiau apărate şi care nu s-au apărat îndeajuns. Ţinuturile de peste Prut sunt reprezentate astăzi în Parlament prin socialiştii care cer plebiscit. Guvernul nu şi-a dat seama că ţinuturile acestea limitrofe cu Polonia şi Ucraina ar putea fi contestate şi că frontiera nu-i trasă încă definitiv. Credeţi că lucraţi în folosul patriei dacă sprijiniţi acolo pe socialişti?

George Grigorovici: Aceştia sunt social-democraţi.

Ion Nistor: A cere plebiscit pentru un teritoriu care e sfânt al nostru, aceasta e patriotic?

George Grigorovici: L-aţi cedat ruşilor!

Ion Nistor: Rusia nu există. Aţi introdus aici elemente care sunt primejdioase statului. Aceasta e o mare greşeală. În ce priveşte pe d-l Grigorovici, i-aş adresa o mare rugăminte şi anume ca, în toate adunările, d-sa să contribuie mai mult la întărirea Regatului, iar nu la înjosirea lui, ferindu-se de a mai face în adunări publice aprecieri nejustificate ca acestea: „Noi suntem superiori şi moraliceşte şi politiceşte oamenilor de la Bucureşti şi noi îi vom sili să devină oameni cumsecade sau îi vom vârî în puşcărie”.

George Grigorovici: Credeţi că eu n-am contribuit cu nimic? Noi, în Bucovina, avem mai mulţi oameni care ştiu a citi şi a scrie ca dumneavoastră.

Ion Nistor: În sfârşit, d-lor, în temeiul dovezilor aduse, rămâne lucru bine stabilit că, cu ocazia ultimelor alegeri, ingerinţe s-au făcut, începând de la Universitate, până la cea din urmă comună. S-au făcut călcări de legi, arestându-se cetăţeni paşnici pentru convingerile lor politice. La Rădăuţi a fost arestat d-l Vasile Bodnărescu [acesta a candidat pentru A.D. în circumscripţia electorală Rădăuţi-oraş, judeţul Rădăuţi] şi reţinut în arest în timpul alegerilor, fiindcă îndrăznise să-şi susţină candidatura contra candidatului guvernului, un oarecare domn Ifrim Popescu.

George Grigorovici: Cine a protestat? Eu.

Ion Nistor: La Ciudei au fost deţinuţi şapte alegători şi un învăţător, fiindcă susţineau candidatura d-lui Vasile Ungureanu, membru al Partidului [Democrat al]

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

Unirii. Pentru candidaţii noştri nu s-au tipărit buletine de vot în număr suficient, ca bunăoară la Stupca, sau s-au distribuit buletine rău ştampilate, pentru ca la despuierea scrutinului să poată fi anulate, ca în circumscripţia Storojineţului. În multe localuri de vot, comisarul electoral punea el însuşi buletinele guvernamentale în plic şi le prezenta alegătorilor analfabeţi, pentru a le arunca în urnă; aceste cazuri s-au petrecut la Şipote, Seletin şi aproape pretutindeni în judeţul Vijniţa. Oamenii noştri de încredere au fost îndepărtaţi la despuierea urnei. Voturile date pentru candidaţii noştri au fost trecute pe seama candidatului guvernamental etc. Aş putea înşira încă multe alte abuzuri şi călcări de lege. Dar ne oprim aici, fiindcă [noi] credem că ingerinţele nepermise ale guvernului sunt dovedite până la evidenţă.

Cerem guvernului să pedepsească pe contravenienţi, pentru ca aceste călcări de lege să nu se mai comită în alegeri. Mai cerem onoratului guvern ca în fruntea Bucovinei să aşeze oameni cu autoritate, înaintea cărora să avem respect, oameni cu un trecut nepătat, conduşi de înalte sentimente morale şi naţionale. Aceasta nu este cazul cu actualul preşedinte al Comisiei de Descărcare şi Unificare, d-l Dori Popovici. Eu nu vreau să fac chestiuni de persoane, dar acest om nu se găseşte la înălţimea situaţiei de acolo. În fruntea administraţiei bucovinene trebuie să stea un om întreg şi nicidecum un fost om de încredere şi colaborator al contelui Czernin[46].

Era în preajma marilor evenimente din toamna anului 1918, când nădejdea dezrobirii noastre cuprinsese inimile tuturor bunilor români. Ei bine, d-lor senatori, când toată lumea se pregătea pentru a începe lupta de dezrobire, d-l Dori Popovici adresa fostului împărat Carol o scrisoare omagială, în care se laudă că, cu primejduirea vieţii sale, a colaborat cu contele Czernin pentru a zădărnici intrarea României în război şi în care invită pe împărat să vină la Suceava pentru a primi omagiile românilor bucovineni. De la finele lui septembrie 1918, zice d-l Dori Popovici în faimoasa sa adresă, va avea loc un mare pelerinaj al ţăranilor la moaştele Sf. Ioan cel Nou de la Suceava. La acest pelerinaj vor participa cel puţin 10 000 de ţărani. Prilejul trebuie folosit pentru desfăşurarea unei solemne manifestaţii a ţăranilor, în cursul căreia se vor stigmatiza greşelile comise şi se vor trezi, cu toată energia, la noua viaţă sentimentele de credinţă faţă de împărat, dându-li-se cea mai largă putinţă de desfăşurare. „Prea ascultător, subsemnatul, care înainte de izbucnirea războiului din România şi Austro-Ungaria, a muncit în cea mai intimă colaborare cu excelenţa sa, contele Czernin, pentru amânarea izbucnirii acestui război, lucrând într-un timp când, a interveni la Bucureşti în favoarea Austriei, însemna, de fapt, a te expune primejdiei de moarte, e hotărât ca, în conformitate cu tot trecutul său de neştirbită credinţă faţă de împărat, să se interpună cu toată tăria ca acţiunile şi uneltirile duşmane habsburgilor, alimentate cu bani englezeşti şi ruseşti, să fie combătute”. Nu mai insist, d-lor, şi las la aprecierea d-voastră dacă un astfel de om mai poate sta în fruntea trebilor din Bucovina. [...]

[46] Ottokar Czernin (1872–1932) – diplomat şi om politic austriac; între 1913 şi 1916 a fost ambasadorul Austro-Ungariei la Bucureşti; ministru de Externe al Imperiului Austro-Ungar (1916–1918) în timpul Primului Război Mondial.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

D-lor, fiind discuția generală la Mesaj, dați-mi voie să ating în treacăt şi alte două chestiuni şi anume: politica internă pe care doreşte să o urmărească onoratul guvern şi majoritatea şi politica externă, despre care nu se aminteşte niciun cuvânt în Mesaj. În privința politicii externe, suntem de acord şi noi că trebuie să ratificăm tratatele de pace şi să întreținem cele mai strânse legături cu aliații noştri. Țin, însă, să declar, cu o deosebită durere sufletească şi [cu] o mare strângere de inimă, [că] vom ratifica tratatul de pace care taie Banatul în două[47]. Orientarea politicii noastre externe e determinată prin rezultatul fericit al războiului nostru de dezrobire. Incontestabil că trebuie să urmărim o politică externă mult mai imensă ca cea de acum. Onoratul guvern va trebui să ştie să aleagă reprezentanți ai statului român în străinătate, persoane bine pregătite şi însufleţite de alte sentimente decât d-l Beldiman la Berlin[48]. Ne trebuie oameni care, în afară de cultură politică, să fie la curent cu toate problemele economice şi financiare ale țării, să ne ferim de reprezentanți care fac sport din diplomație.

În ceea ce priveşte politica internă, la ordinea zilei stă unificarea administrativă şi tocmai aceasta este chestiunea asupra căreia Partidul [Democrat al] Unirii n-a putut cădea de acord cu onoratul guvern. Unificarea administrativă este una din[tre] problemele cele mai grele care s-au pus. Ea nu se poate face în mod arbitrar şi pripit, cum a încercat să o facă onoratul guvern. Bucovina s-a alipit la Regatul României în baza unui vot al națiunii. Cu acea ocazie s-au reglementat, printr-un decret-lege, raporturile între provincia de curând unită şi guvernul central. Vechile legi şi regulamente rămân în vigoare până la unificarea pe cale constituțională. Onoratul guvern a găsit bine să desfiinţeze vechea administrație, despre care însuşi d-l prim-ministru găsise cuvinte de laudă. Dar, d-lor, fără a se ține seamă de acest lucru, s-a desfiinţat vechea administrație[49], fără să se fi pus ceva în loc, din care cauză avem în provinciile alipite un mecanism administrativ

[47] Este vorba despre Tratatul de la Trianon (iunie 1920), semnat între Puterile Aliate (inclusiv România) şi Ungaria. Partea a doua a acestui tratat stabilea frontierele Ungariei cu statele vecine: includerea părții de nord a Republicii Croația şi a Voivodinei (inclusiv treimea de vest a Banatului) în cadrul Regatului Sârbilor, Croaților şi Slovenilor (stat devenit ulterior Iugoslavia), a Slovaciei şi Ruteniei în cadrul Cehoslovaciei, a Transilvaniei şi a părții răsăritene a Banatului în cadrul României şi a Burgenlandului în cadrul Republicii Austriei. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 26–27.

[48] Alexandru Beldiman a fost ambasator la Berlin în perioada 1896–1916 şi delegatul României la Comisia Internațională a Dunării.

[49] Procesul de integrare legislativă a provinciei în structurile statului român a fost unul de durată şi s-a desfăşurat în mai multe etape: perioada autoguvernării, în care puterea legislativă a aparținut Consiliului Național (octombrie 1918 – ianuarie 1919); perioada autonomiei în cadrul statului român (ianuarie 1919 – aprilie 1920), în care puterea legislativă a aparținut regelui, Parlamentului şi ministrului delegat la Cernăuți; perioada lichidării autonomiei Bucovinei (aprilie 1920 – martie 1923), în care puterea legislativă a aparținut regelui, Parlamentului şi preşedintelui Comisiei de descărcare şi unificare; perioada integrării depline a Bucovinei (martie 1923 – iunie 1940), în care puterea legislativă era exercitată de către rege şi Parlament. Flavius Cătălin Sîiulescu, *Integrarea Bucovinei în cadrul României întregite (1918–1940). Aspecte legislative*; la adresa www.muzee-valcea.ro/buridava/14.csiiulescu.pdf (24 iunie 2013); Ioan Scurtu, *„Decada brătienistă" (decembrie 1918–noiembrie 1928)*, în *Istoria românilor*, vol. VIII, *România întregită (1918–1940*), coord prof. univ. dr. Ioan Scurtu, secretar dr. Petre Otu, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 249–250.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

care nu poate să funcţioneze. Din această cauză stagnează administraţia în provinciile alipite şi lucrurile nu merg aşa cum ar trebui să meargă. D-lor, nu este bine lucrul acesta. Nu trebuia ca aparatul administrativ în funcţie să fie înlăturat înainte ca guvernul să fi venit cu vreun proiect de unificare administrativă. Dacă ne cereţi să adoptăm legile din Vechiul Regat, le adoptăm. Dacă credeţi, însă, că administraţia din Regat nu are nevoie de oarecari modificări, de oarece amenajamente, atunci spuneţi-o limpede şi lămurit, impuneţi-ne-o şi noi o primim.

Dar convingerea d-voastră, a tuturor, este că şi administraţia din Regat are nevoie de oarecari schimbări; atunci lăsaţi să funcţioneze în provinciile alipite vechiul aparat administrativ, până ce veţi veni cu un proiect de lege pentru o unificare generală. Vă cerem, deci, să veniţi cu cea mai mare grabă posibilă cu un proiect de unificare administrativă. Nu întârziaţi cu aceasta dacă doriţi să puneţi capăt stării haotice care domneşte azi în administraţia noilor provincii. Ca dovadă, voi aduce numai un singur caz. Mai dăunăzi am intervenit la Ministerul de Instrucţiune, într-o chestiune a Universităţii din Cernăuţi. Mi s-a spus că chestiunea nu poate fi rezolvată, fiindcă nu se ştie care lege trebuie aplicată, cea din Regat sau cea locală, din Bucovina. Şi tocmai fiindcă văd pe d-l ministru al Domeniilor aici, ţin să-i amintesc că i-am trimis o telegramă cu privire la ingerinţele organelor silvice în alegeri, fără să fi primit vreun răspuns.

T. Cudalbu, ministrul Domeniilor: Nu am primit nicio telegramă!

Ion Nistor: Se vede că cenzura din Cernăuţi a d-lui lichidator a oprit expedierea. Nu este nici primul şi mă tem că nu va fi nici ultimul caz. O unificare imediată se impune în chestia dărilor. Unificarea birurilor şi retragerea coroanelor, în condiţii favorabile pentru populaţie, sunt postulatele cele mai ardente ale bucovinenilor. Vom examina şi vota proiectele ce ni se vor prezenta în chestiunile acestea.

Ca ultim cuvânt, ţin de datoria mea, ca reprezentant al unui înalt aşezământ cultural, să invit guvernul să facă o politică culturală în ţinuturile nou alipite. Împrejurările de acolo reclamă imperios o astfel de politică, dacă dorim să sprijinim şi să întărim ideea de stat naţional unitar şi să combatem cu succes agitaţiile ce ar putea veni din afară. Să respectăm năzuinţele culturale ale tuturor şi să nu împiedicăm pe nimeni în dezvoltarea firească. Dar să ne gândim, îndeosebi, la nevoile noastre culturale, aşa de neglijate până acum, de o stăpânire vitregă şi să le satisfacem cu dragostea şi spiritul de jertfă al unui frate mai mare faţă de fratele său mai mic, care se întoarce dintr-o lungă şi dureroasă robie. Această este marea datorie care incumbă onoratul guvern şi în această privinţă trebuie ca şcoala şi biserica, deopotrivă cu toţi oamenii de bine, să dea [o] mână de ajutor. Cultura naţională trebuie să fie stânca de granit pe care să se întemeieze stăpânirea românească în noile ţinuturi. Politica economică, regimul fiscal, normele administrative corespund adesea unor cerinţe vremelnice. Ele pot fi modificate, adaptate după noile nevoi ce s-ar putea ivi într-un moment dat. Ceea ce rămâne statornic, invariabil, ca soarele vărsător de lumină, este cultura, de ale cărei roade se vor bucura urmaşii urmaşilor noştri şi vor asigura siguranţa statului şi unitatea lui naţională.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

[Răspunsul lui D. Alexandrescu, raportorul proiectului de răspuns la Mesajul Tronului]

Şedinţa Senatului din 6 iulie 1920[50]

Opoziţia s-a năpustit asupra paragrafului din Adresă relativ la libertatea alegerilor. E un cântec vechi, care se cântă mereu, că de la Ion Ghica n-au mai fost alegeri libere în ţară. D-l Nistor spune că s-ar fi violat libertatea alegerilor chiar la Universitatea din Cernăuţi, unde acum o lună de zile am ţinut mai multe conferinţe, fiind chemat de către profesorii de acolo şi unde am constatat cu bucurie că vulturul obraznic cu două capete nu mai sfidează lumea de pe înălţimea Primăriei Cernăuţiului, unde astăzi, slavă Domnului, fâlfâie cu mândrie stindardul României. Universitatea din Cernăuţi, a cărei fotografie o am aici, în „Tribuna juridică", care peste câteva zile va fi distribuită împreună cu conferinţele ce, după cererea profesorilor de la Facultatea de Drept, le-am ţinut acolo la 3 şi 4 iunie anul curent şi care Universitate va trebui să fie reconstruită, fiind cu totul insuficientă. [...]

[În această Universitate] ni se spune astăzi că s-au făcut ingerinţe nemaipomenite, pentru a face să triumfe candidatul guvernului, ca şi cum guvernul s-ar fi amestecat în alegerile de la universităţi. Însuşi rectorul de la Cernăuţi, prin telegrama adresată Majestăţii Sale Regelui, se plânge numai de o „tentativă" a violării voinţei profesorilor. Ori, tentativă, în asemenea materie, nu există. Trebuie să fie fapt îndeplinit, ceea ce nu este. Dar, apoi, mai există trei universităţi în ţară. Fac apel la profesorii aleşi la Iaşi, Bucureşti şi Cluj, dacă acolo s-a făcut vreo ingerinţă cât de mică. Răspunsul nu poate fi decât negativ [...].

[Răspunsul lui Matei Cantacuzino, ministrul Justiţiei]

Şedinţa Senatului din 6 iulie 1920[51]

D-l Nistor a vorbit de alegeri în Bucovina. Rău a făcut; a fost rău inspirat, căci d-lui Nistor i se poate spune un singur cuvânt: dacă, totuşi, astăzi alegerile din Bucovina n-au fost ceea ce au trebuit să fie, aceasta se datoreşte, desigur, mentalităţii create prin regimul de care vorbea d-l Grigorovici şi ale cărui consecinţe, din nefericire, nu s-au şters încă şi nu s-au putut şterge. Evident, d-lor, pătimim şi astăzi de o stare de moravuri, care nu se poate schimba dintr-o zi în alta. Şi acei care au crezut că sufragiul universal va produce această minune, de a transforma, dintr-o zi în alta, moravurile ţării româneşti, s-au înşelat. Dar, totuşi, recunoscând că propaganda, câteodată imprudentă (să nu zic mai mult, căci vreau să nu fiu agresiv), fie chiar prin inconştienţă, prin imprudenţă, adică fără direcţie precisă din partea şefilor, dar totuşi imprudentă a unei părţi a opoziţiei socialiste,

[50] D.S., M.O., nr. 14, 16 iulie 1920, p. 176.
[51] D.S., M.O., nr. 14, 16 iulie 1920, p. 179.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)

ţărăniste sau federaliste, nu ştiu cum o cheamă şi ţinând seamă, d-lor, şi de contra propaganda câteodată abuzivă, vedeţi cât de larg sunt, a reprezentanţilor guvernului (şi nici nu se poate altminterea), totuşi, d-lor, trebuie să facem o constatare: există un progres? Pozitiv este un progres. Şi progresul nu se datoreşte nici d-voastră, nici nouă. Progresul se datorește acelui simț minunat al țăranului care, în mijlocul tuturor patimilor politice, ştie să-şi menţină punctul său de vedere, potrivit cu interesele sale şi cu o cumințenie rară, care este demnă de a fi relevată, pentru că este semnul nădejdii celei mai îmbucurătoare şi cel mai temeinic al ridicării stării de moravuri în această țară.

BDD-A32747 © 2018 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:49 UTC)